

ושכנת

בחנכם

דברי התעוררות וחיזוק בטנייני השעה

נט"ד

ניסן-אייר
תשפ"ו

גיליון 10

תוכן הגליון

2

מאמר מערכת
הרב **אברהם רוט** שליט"א

3

בקודש פנימה
שר"ת עם המשגיח הגדול'
רבי **חזקיהו מישקובסקי** שליט"א

5

יסודות הבית
מקומות עבודה
הרב **דוד כ"ץ** שליט"א

7

הכתר
"חזא אשה צעירה"
הרב **שמואל אולמן** שליט"א

8

והאר עינינו
הרב **יוסף גולדשמיט** שליט"א

9

לאורם
מן הגאון רבי **שמואל הלוי וואזנר** זצ"ל

11

עינא דשמעתחא
הרב **מאיר גרין** שליט"א

12

שיחת חיזוק
הגאון רבי **מנחם שטיין** שליט"א

14

החדשות
מכתב ראשי הישיבות שליט"א

דבר העורך

להצילך ולתת אויביך לפניך

על פי טבע, אין לזה הסבר. נקודה.
"גם הפעם אין נפגעים".

התרגלנו למשפט הזה, כאילו שזה מובן מאליו, אבל טיפת התבוננות וזה כלל וכלל לא מובן.

אז מה בכל זאת? ...

יש הבטחה. יש שמירה עליונה. יש כיפת ברזל רוחנית שנקראת 'להצילך' והכיפה הזו מעוררת השתאות אצל האויבים, שאמנם כבר מורגלים בזה מהסיבוב הקודם, אך בודקים מחדש אולי כעת נטש חלילה ה' את עמו.

אבל אצלנו הדבר ברור, כל עוד 'והיה מחנך קדוש', כל עוד 'לא שב מאחריו', הרי ש-ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך.

איש לא הבין מדוע לקח כל כך הרבה זמן עד שפרצה המלחמה הזו, אבל היום במבט לאחור, מסתבר שהיתה פה השגחה פרטית עצומה ונפלאה.

המשגיח הגדול' רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א

משגיח ד'ישיבת 'אורחות תורה'



**הקב"ה בא
ורוצה להשכיך את
שכינתו בתוכינו,
רק ניתן לשכינה
מקום ולא
נסלק אותה**

הראיון המלא בעמוד 3 ←

מעבדות לחירות

זכירת יציאת מצרים מלווה את האיש הישראלי מבוקר ועד ערב ללא הרף. בחול ובשבת, בקידוש בתפילה ובתפילין, בימי חג ומועד ובכל הזדמנות אפשרית.

המצווה הזו מזכרת בתורה פעמים כה רבות, מה שבדאי מלמד על מהות עמוקה שחיי היהדות תלויים בה, ועלינו לשאול ולהתבונן, מדוע? מפני מה כל כך נחוץ ומוכרח הוא הזיכרון התמידי שעבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם, האם רק כדי להודות גרידא או שמא יש משהו מעבר לזה? ומדוע עלינו לזכור ולשנן 'את אשר התעללתי במצרים', האם כדי לזכור שיש עונש לרשעים, או שמא טמון כאן חינוך למשהו מקיף ומעמיק הנדרש מאיתנו יום יום שעה שעה?

וביארנו המפרשים כי אכן יציאת מצרים שייכת בכל עת וזמן. גם כאשר חלפו אלפי שנים מאותו מאורע לא נגרע ממנו מאומה. ובעצם הזכירה והשינון מחדידים אנו בקרבנו כי תפקידנו לצאת בעצמנו איש איש מִהַמְצָרִים איתם הוא מתמודד ואשר מהם תפקידו להיגאל.

קושי השיעבוד מלווה כל אדם בדרכים יחודיים ובאופנים אינדיבידואלים. לכל אדם יש פרעה מיוחד עבורו שעובד סביב השעון לגזול ממנו את ההתעסקות בדברים האמיתיים, להשכיח ממנו את חובתו בעולמו ולהסיח את הדעת לטובת ענייני העולם הזה, והימים חולפים כידוע לכולנו.

ובדיקו לשם כך נצטוונו לשנן כל כך הרבה את 'יציאת מצרים' ואת 'עשרת המכות' להן 'זכה' אותו 'מלך מצרים', כדי שנלמד ונדע לזהות את הפרעה הפרטי, את דרכיו וערמומיותו, ואת דרכי הפעולה במלחמה כנגדו.

היאור במכת דם, התנורים וחדרי השינה במכת צפרדע, והגוף במכות כינים וערוב וכו' וכו' כולם מהווים סמל ודוגמא לסוגים של אלילים אותם היה צריך לנפץ. למגוון רחב של עבודות שאינן עבודת ה', כמו צבירת נכסים, ממון, תאוות של אוכל וטיפוח הגוף, ושאר שיעבודים המכניסים את המשתעבד אליהם עמוק עמוק למרדף בלתי פוסק ולעבודות ללא מְצָרִים, כאשר לכל אחד מהם ישנו את הטיפול היחודי עבורו, וכדי לזכות להגיע למתן תורה היה צורך בראש ובראשונה להשתחרר מהם ולצאת לחירות, ורק אז ניתן יהיה לצלול באמת לגן עדן של עסק התורה וקיום מצוותיה.

וכבר כתב את כל זאת הרמב"ל בספרו 'מסילת

ישרים' בזה הלשון: "ואולם הנה זאת באמת אחת מתחבולות היצר הרע וערמונו, להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם, עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאילולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים להינחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי. והרי זו מעין עצת פרעה הרשע שאמר (שמות ה') תכבד העבודה על האנשים וגו', שהיה מתכוון שלא להניח להם ריוח כלל לבלתי יתנו לב או ישימו עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי מפסקת, כן היא עצת היצר הרע ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלמד בערמימות, ואי אפשר להימלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה. הוא מה שהנביא צווח ואומר (חגי א, ה-ז) שימו לבבכם על דרכיכם".

והנה בחז"ל מבואר שהזכות שעמדה לאבותינו להיגאל למרות היותם שקועים במ"ט שערי טומאה, היתה הזכות שלא שינו את שמם לשונם ומלבושם, ודוקא ההתבדלות הזו, היא היא שעמדה להם כחומת מגן מהשקיעה בטומאת מצרים והנפילה המוחלטת לשער הנ'. ולמרות שהיה להם בזה נסיון גדול מאד, להשתדל ולעשות כל מאמץ להתדמות לדרכי הגוים כדי להיפטר מהעבודות הנוראה, ובודאי שהיו מעדיפים מה שפחות להתבלט ביהדותם, מ"מ נתנו גוים למכים ושמרו על המראה היהודי ועל הלבוש הטהור כי הבינו שבלעדי זה הם אינם זכאים להיגאל ואינם אלא ככל העמים ה'.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור וכו'.

אלא שהיום התהפכו היצרות, ואמנם אין את המצרי שמכה על גבינו עם השוט ללא רחם ומשקע את ילדי ישראל בקיר תמורת האבנים החסרות, אך יש גם יש את המצרי שמשקיע כל מאמץ להוציא את המשפחה היהודית מהקדושה והרוחניות, לתלוש ולעקור אותם מהחירות המבורכת, לגזול מהם את הטהרה והגדרים עליהם שמרו במשך דורות ארוכים, להכניס להם לימודים זרים וחכמה יוונית, ובכך להחזיר אותם שוב לעבודות מצרים, ובת קול צווחת ואומרת "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים ז).

כיום הנסיון הגדול וההצלחה האמיתית של

לא שינו את שמם ולבושם, של להישאר בן חורין, להישאר יהודי עבד ה' ולא עבד מעבדי פרעה, הוא להתנתק מהרוח הזרה המנסה בכל הכוח לפרוץ ולהיכנס גם לתוככי המחנה, לדעת לעמוד בנחישות מול אופנות זרות ומכשירים פסולים ודעות של קדירות ויחס מתפשר לדברים שיש בהם היפך הקדושה וסממנים של טומאת מצרים. עלינו לזכור ולשנן כי כבר היינו עבדים למצרים ונגאלנו משם תוך כדי התעללות במצרים וביטול עד עפר של כל הערכים שלה, כי לא שייך להיות גם עבד ה' וגם עבד פרעה. ערכי התורה וערכי מצרים אינם יכולים בשום אופן לשכון בבית אחד, ולמרות ששמונים אחוז מאותם עבדים לא השכילו להבין זאת ולכן הם גם לא זכו לראות את מכת בכורות ולשחוט את הפסח, היו גם היו את אותם 'חמושים' שכן זכו, והם הם אלו שהגיעו מוכנים להר סיני ומהם נבנה כל בית ישראל.

וכדברי הרמב"ם המפורסמים: אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן, שנאמר "ולא תלכו בחקות הגוי", ונאמר "ובחוקותיהם לא תלכו", ונאמר "השמר לך פן תנקש אחריהם", הכל בענין אחד הוא מזהיר, שלא ידמה להן, אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו, וכן הוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים. (הלכות עבודת כוכבים - פרק יא).

בהחלטה נחושה של עצירת המרדף וההשתייכות ל"מה כולם עושים" ו"מה כולם לובשים", הופך האדם את עצמו ואת כל בני ביתו ליוצאי מצרים, לאוכלי המן, למקבלי התורה, ולנוחלי הארץ. וכמאמרם ז"ל בגמרא "ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ".

ואדרבה, ככל שהאדם יותר 'מלך' וזוכה להיות בן חורין אמיתי המשוחרר מכל עול של רדיפת הגשמיות, הרי שחלה עליו זהירות יתירה שלא להרבות סוסים וכד' כדי שח"ו לא ישוב מצרימה.

ובפרט במה שנוגע לקדושת הבית וצניעות המלבושים, הרי שבזה תלויה כל השמירה העליונה, וכל השראת השכינה בבתי ישראל מותנית בזה. בודאי שעלינו לצאת ממצרים שהיתה הסמל העולמי לפריקת כל החומות ולכל החמישים שערי טומאה, ומשם יצאו אבותינו והביאם המקום להר סיני, נצא גם אנחנו ונזכה לקבלת התורה, אנחנו וצאצאינו יחד עם כל בית ישראל אמן.

מערכת 'ושכנת'

בְּקוֹדֶשׁ פְּנִימָה

שו"ת עם הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א
משגיח דישיבת 'אורחות תורה'



הראיון המלא

להצילך ולתת אויבך לפניך", אם אנו רואים שהקב"ה ח"ו עוזב אותנו ואנו נתונים בסכנה, אנו צריכים לשאול את עצמינו, "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים, הלא ה' זו חטאנו לו וגו'" (עי' גיטין נח.), והתשובה כתובה מפורש בהמשך הפסוק, שיש בזה תנאי: "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", והיה רגיל לעורר על כך מרן רה"ה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, שהדבר היחיד שעליו כתוב בתורה "ושב מאחריך" שהשגחת ה' סרה מאיתנו ח"ו, זה על עניני צניעות, "ולא יראה בך ערות דבר", ואם כן זהו הדבר הראשון שעלינו לתקן ולהתחזק בו.

דבר נוסף שצריך לדעת, מה שהיה אומר החפץ חיים: פעם בשנה, (בעשי"ת בסליחות לצום גדליה), אנו פונים בפניה ישירה לתורה ומבקשים: "תורה הקדושה התחנני בבקשה", מה התורה עונה לנו? בשמים אומרים לי: הרי כל השנה את בקשת מהאדם, אם הוא שמע לך - יש לך זכות לבקש עליו, ואם ח"ו הוא לא שמע לך - אין לך את הזכות. [וכאילו כדי להמחיש את הדברים, תוך כדי דיבור נשמעת האזעקה, ואנו נאלצים לעצור ולרדת יחד עם המשגיח למקלט, לקיים מצות "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"].

הראש ישיבה זצ"ל מאד לא אהב שאומרים שהדור שלנו הוא דור שירוד רוחנית וכדומה, הוא היה אומר שלא היה דור בדורות האחרונים שהיה בו ריבוי של תורה כמו הדור שלנו, היום כולם הולכים ללמוד בישיבה, אבל בנושאים האלו של ענייני הצניעות יש הרבה מה לחזק, ולא מדברים על לעשות מעבר למה שמחויב על פי הלכה, אבל לקיים את ההלכה חייבים.

לפעמים יש הרגשה שאמנם הקפדה על צניעות זה דבר חשוב אבל עדיין זה ענין אישי של כל אחת ואחת?

צריך לדעת, שמלבד שכל מה שאדם עושה מוסיף למאזן של כל הכלל, ומלבד מה שאם יוצאים לרחוב שלא כדין עלולים להכשיל, יש כאן נקודה נוספת, שכל אחד וכל אחת יש להם אחריות על כל הכלל. ונמחיש זאת בדברים נוראים ששמעתי בשם הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל ראש הישיבה דסלבודקה, חתנו של מרן הסבא זצ"ל. כידוע בשנת תרפ"ט היה את הפוגרום בעיר חברון, ונהרגו הרבה מבני הישיבה, אמר רבי אייזיק זצ"ל, למה נעשנו כך, וענה: בירושלים של פעם היה עוני ומחסור, והירושלמים לא שמו לב לאופן הלבוש בכלל, הם היו מגדלים זקנים ופאות, ולבושים באופן פשוט למדי, פתאום הגיעו החברונערס, וראו שיתכן בני תורה שלומדים בהתמדה וגם

לראשונה הבנו מהי שיטת 'גדלות האדם' של סלבודקה. לא רק הבנו אלא גם הרגשנו. מי שחי את גדלות האדם זה מי שחי לא רק את גדלותו של עצמו אלא גם של את גדלותו של זולתו, של כל אדם באשר הוא. זה התחיל בחמימות ובנעימות שהתקבלנו על ידי המשגיח שליט"א, והמשיך כשנאלצנו באמצע הראיון לרדת למקלט בעקבות האזעקה, וזכינו לראות איך המשגיח מציע וממש מבקש מכמה עוברי אורח שנקלעו לפתח הבנין להכנס למקלט יחד עמנו.

אנו מבקשים לשמוע דברי חיזוק והדרכה בענייני הקדושה והצניעות, ומשפתח המשגיח שליט"א בדבריו אנו נכנסים לאוירה ומרגישים כנמצאים באחד ממעמדי האלפים של 'לב לאחים' או 'דרשו'. קולו של המשגיח מתנגן מתפעל ומתרגש, דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. הוד קדומים חופף על סלון ביתו של מוריני המשגיח, דמות דיוקנו של מרן ראש הישיבה בעל האילת השחר זצ"ל נשקפת לא רק מבעד לתמונה התלויה על הקיר, אלא בעיקר מהדברים היוצאים מפיו של תלמידו הגדול מוריני המשגיח שליט"א, שדולה ומשקה מתורתו של רבו, ונותן לנו את ההזדמנות להתחמם לאורו הגדול של מרן רה"י זצוק"ל, לאורם של רבותינו שבחברון, ולמעלה בקודש לאורם של גדולי ישראל לדורותיהם, ולאור דברי חז"ל הקדושים. יצאנו טעונים ברגשי קודש ובהתרוממות הרוח, ונסינו להעביר את הדברים עד כמה שניתן, מהלב אל הכתב.

נמצאים אנו כעת בארץ ישראל במצב מלחמה, ואף שברוך ה' רואים הרבה ניסים אבל עדיין אנו נמצאים במצב של סכנה, מה אפשר לעשות כדי להרבות זכויות ולהציל אותנו ואת כלל ישראל מהסכנה?

כשלמדנו בישיבה [ישיבת חברון], שמענו מהגאון הגדול רב"מ אזרחי זצ"ל משל בשם הבית הלוי: פרנסי העיר חיפשו עגלון שישמש את בני העיר, הגיע עגלון כלשהו וערכו לו מבחן, השאלה היתה: מה הוא עושה אם הסוסים והעגלה נקלעים לתוך ביצה טובענית ח"ו? "מה זאת אומרת מה אני עושה, אני גיבור וחזק, אני מושך את הסוסים ומחלץ אותם מהביצה", ואם זה לא מצליח? "יש לי איזה מין ברזל מיוחד שאני שם מתחת לסוסים הם עולים עליו ויוצאים", ואם גם זה לא מצליח? גם לזה יש לו פתרון, בקיצור הוא יודע כיצד לצאת מכל מצב שהוא ומכל ביצה שהיא, לאחר הראיון הוא קבל את התשובה: לא התקבלת, "אבל עניתי לכם על כל השאלות, לכל בעיה היה לי פתרון?" ענו לו פרנסי העיר: "נכון, אבל עגלון טוב דואג לא להיכנס לבוץ".

אנחנו נמצאים כעת במצב מלחמה, וצריך לחפש עצות איך להנצל ממנה, אז בודאי שצריך להתחזק בלימוד התורה, "תורה מגנא ומצלא", ודאי, אבל בואו נשאל את עצמינו: איך בכלל נכנסנו לביצה הזאת? הרי הובטחנו ע"י הקב"ה "כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך

מה יכול לתת נח לעמוד בנסינות ובפתיים?

קבלתי מרבתי, שכל אדם נגזר לו מידה של הנאה, הוא לא יכול להוסיף עליה כלום, אמנם הבחירה היא בידו, אם הוא לוקח אותה באיסור הוא מקבל באיסור, ואם הוא מתגבר ושומר את עצמו, הוא יקבל את אותם הנאות בדרך היתר, יש לזה גם כמה מקורות בחז"ל [עיי' מנחות מ"ד 'אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר', וע"ע ע"ז סה.], נמצא שאדם לא מרויח שום הנאה מלעשות שלא כדין, ולא מפסיד שום הנאה ממה שהוא מתגבר, ואם אדם יפנים את זה יהיה לו הרבה יותר קל לעמוד בנסינות.

לסיים נבקש מהמשגיח מסר לקוראי הגליון 'ושכנתי בתוכם'

הנה שמו של הגליון 'ושכנתי בתוכם', זה עצמו מסר חשוב מאד, שכדאי להפנים אותו, הרי הקב"ה בא ורוצה להשכיך את שכנתו בתוכינו, כמו שהוא מבקש "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", והרי אם הקב"ה אתנו כבר ממילא לא יחסר לנו כל טוב. נתאר לעצמינו אדם שפונה אליו גביר אדיר לעת זקנתו ומבקש שהוא יכניס אותו אליו הביתה, הרי ודאי שהוא מבין שזה משתלם לו. הקב"ה אומר לנו הרחב פיך ואמלאהו, רק ניתן לשכינה מקום ולא נסלק אותה, על ידי שנקפיד על גדרי הצניעות והקדושה שלא יראה בנו ערות דבר ח"ו, ונזכה להשראת השכינה בתוכינו, וממילא נזכה לשלום בית אמיתי, בנים צדיקים, ולכל טוב.

ומלבד הענין הסגולי שבזה יש בזה גם מהלך פשוט, שהילדים רואים מה באמת חשוב להורים, ומה הם הערכים שאליהם הם מתמסרים. שאלו את הרבנית קופשיץ ע"ה, איך היא זכתה שכל בניה וחתניה כולם ללא יוצא מן הכלל גדולי תורה מופלגים, היא ענתה 'כי רצייתי', שאלו אותה: הרי כולם רוצים? והיא ענתה: 'אני רצייתי רק את זה', מה הפירוש 'לרצות רק את זה', הם היו צריכים פרנסה, ולשם כך האמא הרבנית קופשיץ פתחה איזושהי חנות קטנה בבית, והיא הבחינה שאחד הילדים הקטנים, מתעניין יותר מידי בחנות, בחשבונות וכו', באותו יום היא סגרה את החנות, היא פחדה שזה יוציא אותו מהלימוד, זה המשמעות של 'אני רצייתי רק את זה'! כמוכן שזו דרגה גבוהה, אבל כל אחת בדרגה שלה, ככל שהיא תראה להתמקד בעיקר ולא בטפל, כך הילדים יראו מה באמת חשוב לאמא שלהם ויפנימו את המסר, והיא תזכה בס"ד לילדים צדיקים וגדולים בתורה.

נראים טוב, בלבוש ארופאי מוקפד, מגולחי זקן וכו', אז באיזשהו מקום זה גרם, שהאשה של האברך הירושלמי שנראה כפי איך שהוא נראה היה אכפת לה מזה, ואולי זה הביא אותה לזלזל קצת בבעלה. ואף על פי שעל עצם צורת הלבוש לא היתה תביעה על בני הישיבה שהגיעו מחו"ל ששם פשה נגע ההשכלה והיו צריכים את זה שם, אבל כיון שהם גרמו בשוגג חלישות הדעת לאחרים הם נענשו על כך, זה דבר נורא, כך שמעתי מנינו של הגאון רבי אייזיק שר צ"ל בשמו. ולענייננו, אשה שמזלזלת בגדרי הצניעות, זה לא רק שאלה אישית שלה, אלא היא גם גורמת לאחרות שרואות אותה לרפיון ידיים, וזו שאלה חמורה של חוטא ומחטיא.

יש קושי נוסף בענינים אלו, שהרי הטבע של האשה זה להשקיע ביופי?

דבר ראשון צריך לדעת, שמה שהתורה דורשת בודאי שהוא מתאים לטבע האשה. דבר נוסף, שלא כ"כ מדברים עליו בדור שלנו, אבל צריך לדעת אותו. היתה אצלנו בבית בעלת תשובה, שספרה לנו מעשה שגרם לה חיזוק גדול. כשהיא היתה בתחילת הדרך, היא היתה אצל רבנית מסוימת בביתה, והיא רואה שהיא לבושה בצורה מרשימה, אחר כך היא בקשה את סליחתה, נכנסה לחדר ויצאה כשהיא לבושה באופן פשוט למדי, אז היא שאלה אותה: "מה קרה, את הולכת לנקות את הבית?" ענתה לה הרבנית: "לא, אני כעת יוצאת לרחוב", ואז לא הבנתי - ספרה הבעלת תשובה - הרי זה בדיוק הפוך, הסבירה לי הרבנית: "בבית, לכבוד בעלי - אני צריכה להשקיע בלבוש, בחוץ ברחוב - אני לא צריכה להוציא את העינים לאף אדם", והיא אמרה: הדבר הזה קנה אותי כל כך וגרם לי לחזור בתשובה שלמה.

בעבר לא היה כ"כ מקובל בעולם הישיבות לדבר על עניני קדושה, האם גם היום ראוי לנהוג כך?

שמעתי ממרן ראש הישיבה זצ"ל שהוא סבור שיתכן שלפי המצב כיום כן צריך לדבר על זה, לפעמים משלמים מחיר מידי יקר על דבר שהיה אפשר למנוע אותו בקלות, ע"י שהיו מדברים עליו ומסבירים אותו מראש לתלמיד, אני יודע על בחור ישיבה שבכה לאבא שלו וטען: "למה לא אמרת לי?" ספר לי גיסי הגרא"צ טובי שליט"א שהסטייפלר מאד כאב על המצב של נסינות הדור בעניני הקדושה, והוא רצה לחבר חיבור מיוחד על עניינים אלו לחזק את בחורי הישיבות הקדושות, ואז היו שחששו לבריאותו, ושלחו לו משהו שיאמר לו שהמצב הוא לא כ"כ חמור כפי שהוא שמע, ובעקבות כך הוא חזר בו מכוונתו להוציא את הספר, אותו יהודי עד היום מתחרט על כך...

תכתב זאת לדור אחרון

זו ההזדמנות להעביר לדורות הבאים את עוצם החשיבות שראה מרן רבינו בעל ה'אילת השחר' זצוק"ל בחיזוק ענין הצניעות בכלל, ובעיסוק בסוגיא זו בתוככי היכלי הכוללים בפרט. כפי שכבר הביא מורינו המשגיח שליט"א, היה מרן זצוק"ל מעורר בהזדמנויות רבות, שהדבר היחיד שנאמר עליו במפורש בתורה "ושב מאחריך" שגורם ח"ו סילוק השגחתו יתברך מאתנו זה ענין הצניעות, "ולא יראה בך ערות דבר", כאשר בשנת תשס"ז בהיותו מעל גיל 90 שנה, כיתת רגליו מעיר לעיר לדבר בכנסת החיזוק לענייני הצניעות, [חלק מהדברים הובאו בגליון 'ושכנתי' מס' 4 במדור 'לאורם']. ובשנת תשע"ה כאשר עלתה ההצעה לדבר בעניינים אלו בהיכלי הכוללים, העיד מורינו המשגיח שליט"א שאף שכשדובר על ענין 'קרן ההסעות', שנוגע לכספים 30,000,000 תלמידי החינוך העצמאי, שאם לא תהיה להם הסעה הרבה מהם ילכו ללמוד ח"ו בבית ספר ממ"ד או אפילו בבי"ס חילוני, לא הסכים בתחילה מרן זצוק"ל שידברו על כך בהיכלי הכוללים אפילו לא 10 דקות האחרונות של הסדר, באומרו שזה ביטול תורה, ורק אחרי ששוכנע שאין ברירה אחרת הסכים, ואילו כשדובר על לעורר על ענייני הצניעות, אישר מיד מרן זצוק"ל לדבר על כך בתוך הסדר, ולא רק אישר אלא אף דחף לעשות כן, ואכן בשליחותו ובהשראתו של מרן זצוק"ל, התקיימו שיחות חיזוק בענין זה [על ידי הגרי"מ זוננפלד שליט"א רבה של רכסים, ועוד רבנים, ביניהם גם מורינו המשגיח שליט"א] בכ-160 כוללים, וכן בעשרות קהילות, בכל רחבי הארץ, ועיקר ההתעוררות היתה על הצורך בלימוד ההלכה גם בתחום זה [כשהופץ אז הספר החשוב 'הלבוש כהלכתו']. ומה שיש לנו ללמוד מכך, מלבד חשיבות הענין, שענין זה נוגע לנו ציבור האברכים בני התורה, ולא רק לבני הבית. מדובר בענין הלכתי ככל תחום אחר, ועל כל אברך מוטל לברר וללמוד את ההלכות, ולראות כיצד ליישם בביתו הלכה למעשה. יזכנו ה'.

כללי מקומות עבודה

(ע"פ שו"ע אה"ע ס' כא)

מאת הגרמ"ש קליין שליט"א
מראשי בי"ד משמר התורה

- 1) במקומות עבודה שבהם עובדים גברים ונשים, לא תשרור אורה של קלות ראש.
- 2) אין לדבר אלא בדברים הנחוצים לצורך העבודה בלבד. כמו כן אין להעניק יחס של קירבה ללקוחות, אלא לדון עמם בדברים הנחוצים לצורך העניין בלבד.
- 3) אין לעובדים לקנות או להביא אוכל זה לזו, או זו לזה, אלא א"כ קיימת תורנות מראש (לקנות עבור כל העובדים, שבכך אין יחס אישי). כמו כן אין ראוי שפקידה תגיש קפה למעבידה (יצויין, שבתקנון המפורט מגדולי הדור נאסר הדבר לחלוטין, אלא אם כן היא ממונה מטעם המפעל להגיש לכל העובדים בשוה, וגם אז תקפיד להניח במרחק מה).
- 4) אסור לומר לרעהו שימסור דרישת שלום לאשתו.
- 5) בשעות בהם מקום העבודה סגור בפני הלקוחות, חובה על העובדים להיזהר ביותר בענייני יחוד. אמנם אי אפשר לפרטם כי רבים הם, ויש לשאול רב כיצד לנהוג.
- 6) יש להיזהר מאוד מפני קריאת עיתונים פסולים, וכ"ש מאינטרנט פרוץ, אף כאשר הדבר נחוץ לענייני העסק, כי הם מסוגלים לדרדר את המעיין בהם לשאול תחתית.
- 7) על העובדים להימנע מלהסיע נשים העובדות אל מקום העבודה או ממנו, אף כאשר אין הדבר כרוך באיסור יחוד.
- 8) אין לקרוא זה לזה בשם הפרטי, אלא בשם המשפחה בלבד (הוראת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל), ורצוי להוסיף בדרך כבוד 'גברת' לאשה, ו'אדון' לאיש.
- 9) רצוי להימנע מטיוולים משותפים למשפחות העובדים, כיון שהדבר יוצר אווירת קלילות לא נאותה (יצויין, שבתקנון המפורט מגדולי הדור נאסר הדבר לחלוטין, כפי שיובא בעזרת ד' בגליונות הבאים).

וכל המוסיף שמירה שכרו רב מן השמים.

(ע"פ הלבוש כהלכתו פ"ז)

דברי מרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצוק"ל

כתב השו"ע (אבה"ע כא, א): "צריך אדם להתרחק מן הנשים מאוד מאוד וכו', ואסור להקל ראש כנגדה". משמע דאסור אף אם אין הוא מיוחד אצלה אלא רק כנגדה, מפני שבעריות כל הקלת ראש יכול לבוא לידי הרגל עבירה, והרי הוא אסור. מבואר בזה שכאשר אדם נמצא בסביבת אשה אשר היא ערוה עליו, צריך לנהוג בכובד ראש ואסור לו לנהוג במנהגי קלות, שבדבר זה הרי הוא גורם לחטא, ואף שיש שם עוד אנשים אחרים - אין בזה קולא. וכאן המקום להודיע, שהדבר מחייב במקום עבודה וכיוצ"ב שצריך להזהר בדברים הללו.

כתב השו"ע (שם, ה): "אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה, שמא יבואו לידי הרהור עבירה" וכו' - ויש ללמוד מתוך הרחקות אלו שגדרו לנו חז"ל כמה גרוע המנהג שלמדו מהגויים שבמשרדים וכדו', שאשה עוזרת בקביעות למנהל וכדו', ובודאי שאילו היה בזמן חז"ל היו גוזרים על זה כשאר גזרות המבוארים בסימן זה, אלא שאין בנו כח לגזור, אבל בודאי שיש להתרחק מעבודות כגון אלו, או שאר מקומות עבודה שמצוי גברים ונשים בחדר אחד שיש להתרחק מהם.

וכאן המקום להתריע על מקומות עבודה בזמנינו, אשר לצערנו נתגלגל הדבר ובנות ישראל יצאות לעבוד במקומות שאינם הגונים כלל, ויש בזה סכנה חמורה הן ברוחניות והן בגשמיות, עצם הדבר המצאותם בחברת אנשים פרוצים שאינם שומרי תו"מ, ובפרט שבדרך כלל הם תחת שליטתם וכפופים להם, וכמו שאמרו חז"ל נשים דעתן קלה, ודבר זה גורם למכשולות ואסונות חמורים. על כן מוטל על כל אחד לפקח היטב ולא יאבד ביתו בעבור הפרנסה. ואף במקום שהגברים שומרי תורה ומצוות גם יש להזהר, דהרי חז"ל אסרו לאשה ללמד סופרים שמא יוצר קשר כל שהוא בין אבות הילדים למלמדת, קל וחומר לעבוד עבודה הדורשת משא ומתן משותף כגון במשרדים וכדו', ויש להזהר בזה הרבה. והבוטח בה' חסד יסובבנו. עכ"ל.

(חוט שני שבת ח"ג עמ' רנה, ועמ' רעו, ונושאים שונים עמ' רי)

בחוט שני (שם בשער הציין) הביא שנשאל רבינו על אודות הנשים שהולכות לעבוד במקומות שאינם שומרי תורה ומצוות ואינם צנועים, מה ניתן לומר להם, והשיב: ולמה אינן הולכות לעבוד אצל הערבים? משום שמפחדות! אם כן מה ההבדל כאן?! והוסיף: על הנשים להיזהר בעבודתן בכל ענייני הצניעות, בין בלבוש, בין בהתנהגות, וכן שלא להקל ראש, וכמו כן לדעת שאין לחפש עבודה או לעבוד במקומות אשר הם סכנה לאשה.

עבודת אנשים עם נשים

(ש"ת שבט הלוי ח"ה ר"ג, ג)

וע"כ אף שאין בדעתנו לגזור שלא תלכנה לעבוד, כי הרבה פעמים העניות גורם, מכל מקום עלינו לעשות גדרים טובא שכולם יש להם יסוד בהלכה, וראש וראשון לבדוק בשבע חקירות האם אין מקום העבודה חשש לגירוי יצר תמידי.

וז"ל המאירי בסוף קדושין במשנה שלא ילמוד אדם את בנו אומנות בין הנשים, שלא ירגילנו בחיק הנשים יותר מדאי, ויש מפרשים בזו שלא יושב תינוק ותינוקות כאחת לאומנות אחת, שלא ירגילים לדבר זה עם זה יותר מדאי. ע"כ.

עוד כתב בשבט הלוי (ח"ו סי' לג, ג בנוגע לתשובת הרדב"ז): **והלב יודע שבזמן הזה המצב גרוע פי מאה, בין אצל גוים, בין גם אצל בני עמנו הפרוצים, אף שאין בידינו לגזור שלא ילכו כלל לעבוד, כי הרבה עניות עושה, אבל צריך לחקור בשבע חקירות ודרישות על כל מקום עבודה האם אין שם חשש גירוי יצר הרע, ובעו"ה בנסיון שלי הרבה כבר שמעתי על מכשולים עצומים, ומצוה להיות בזה מהגודרי גדרים.**

מצפה לרחמי ד'

שמואל הלוי וואזנר

בענין עבודת הנשים אפילו הרבה עם האנשים, אף על גב דלמעלה מבואר דהרבה עם הרבה אין איסור יחוד, מכל מקום יש הרבה ריעותות בזה, חדא דדעת כמה אחרונים דפרוצים לא מהני היתר הרבה, וכן בעסקו עם הנשים כמו שכתב בריטב"א סוף קידושין.

ועוד בדבר תמידי והם רגילים זה עם זה, יום יום, ועובדים לפעמים על שולחן אחד, איכא חשש שיבואו להתגרות, אף על פי שאין איסור יחוד. כמבואר כאן בפוסקים לענין "מלמד" מחמת הקביעות והרגילות.

וז"ל הרדב"ז בתשובה ח"ג סי' תפ"א (תתקי"ט): ומה שיכלנו לתקן - הוא שלא ישבו על שולחן אחד לעשות מלאכת הריקום אנשים ונשים כאשר בתחילה, אלא שהאנשים לעצמן ונשים לעצמן, ועוד שלא תלכנה אלא הזקנות ממ' שנה ולמעלה. ע"כ. וגם זה באופן שאין איסור יחוד כמבואר שם.

ולא תימא דהרדב"ז כתב זה בנדונו דוקא שהיה המדובר בנשים שעובדות בבית מלאכה של גוים, דהלב יודע שהמצב בענין זה גרוע הרבה גם בישראלים בעו"ה, ואדרבה ההתקרבות מסוכן יותר באומה אחת, והלב יודע כי בעו"ה המצב ירוד מאד.

דברי מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל

כמה סכנה והיזק רוחני יש כשהאשה עובדת בחנויות ובמשרדים ובפרט בחברת גברים זרים, כידוע מדברי חז"ל שנשים דעתן קלה להתפתות, ולכן הטביע הקב"ה בטבע האשה מימות בריאת העולם, להיות מידת הבושה הטבעית על פניה, וזה משמש לה כמחיצה רוחנית טבעית בינה לבין זרים, אבל כשיצאת לעבוד ע"י הרגילות התמידית להיות במחיצת אחרים זרים לה - נופלת ממילא המחיצה של הבושה הטבעית הזאת, וכפסע בינה לבין החטא החמור. ויוצא שכרה הגשמי והחומרי שהיא מקבלת שם בהפסדה הרוחני, והפגם נשאר לדורות ח"ו. ולכן מה שצריך להזהר ביותר, וזה למדתי בהתעסקותי יותר מיובל שנים בהנהגת הציבור, זה הענין של עבודת הבנות והנשים, כי מן הנסיון המר שיש לנו רוב רובם של המכשולים וההתדרדרות באים מזה. ולכן רק אם הבית נצרך לכך ביותר ואין ברירה רק לצאת לעבוד, יש לברר ולחקור תחילה אם המקום המוצע נקי לחלוטין מחילונים ופרוצים וכו', וששאר הנשים העובדות שם חרדיות וכשרות, וזה התנאי היחיד המתיר לצאת לעבוד, וכן בשיעורי השתלמות באולפנים השונים, וצריכים שבע דרישות וחקירות לפני שמחליטים ללכת למקום כזה. עכ"ל. (מובא בספר מי ירפא לך עמ' 1)

ההשתדלות המועילה

סיפרה אשת אברך (מהמאזינות בקו "אילת השחר") שהיא עבדה לפרנסתה במקום מרוחק מביתה, דבר שהקשה עליה מאוד, והיא החליטה לפנות למקום עבודה קרוב יותר להציע את עצמה, ואכן כך עשתה ונקבעה לה פגישה לראיון עבודה.

לפני צאתה לראיון היא נכנסה להתלבטות לא פשוטה, מצד אחד היא הרגישה צורך רב להתקשט ולהתהדר בלבושה - להיראות מרשימה בכדי למצוא חן בעיני בעל העסק (העבודה עצמה היתה במחיצת נשים חרדיות בלבד), אך מצד שני היא הבינה שנשיאת חן מסוג זה לא תמצא חן בעיני מי שפרנסתה תלויה באמת בידיו, לבסוף חדרה בה ההכרה הברורה שמפגיעה בצניעות לא מרוויחים ואת הקב"ה אי אפשר לעקוף... והיא יצאה לראיון בלבוש פשוט ועדין, שלא ימשוך ח"ו את עיני בעל העסק, ואת עיני האנשים שברחוב.

ואכן, ההשקעה התגלתה כמוצלחת במיוחד, והיא זכתה לסייעתא דשמיא מופלאה ביותר, כראוי למי שמתאמץ למצוא חן בעיני בעל העסק האמיתי - הוא בעל הבדיה, והמלך חפץ ביקרו. וכך, לאחר ראיון קצרצר היא קיבלה תשובה שהיא התקבלה לעבודה בתנאים נוחים במיוחד, פחות שעות עבודה מכפי שעבדה עד עתה, ועם משכורת גבוהה יותר, ואז היא פנתה למקום עבודתה בכדי להודיע שהיא מתפטרת, אך שם הודיעו לה שהם לא מוותרים על עובדת כמותה, והם מוכנים לבוא לקראתה ולאפשר לה לעבוד מביתה, דבר ששנים חלמה עליו, אך מעולם לא איפשרו לה. בתנאים הנוחים ובמשכורת הגבוהה אותה הציעו לה במקום החדש, בלי להיפרד מהעבודה אליה הורגלה. כשהיא רואה עין בעין שההשקעה בצניעות מניבה פירות נפלאים כבר בעולם הזה.

הנחת

הרב שמואל אולמן שליט"א



"תהא אשה צנועה"

להביא לידי כך שגם החלק המעשי והחיצוני של הצניעות יתוקן על מכונו כראוי לו, אלא שפעמים יתכן מצב שקיום החלק המעשי עלול להתקלקל ולהיפגע על ידי גורמים חיצוניים, כגון השפעת החברה והסביבה, או דעות כוזבות למיניהן המצויות בנושאים אלו.

במקרים כאלה, לא זו בלבד שמידת הצניעות הפנימית אינה פועלת את פעולתה הראויה, אלא עלול אף להיווצר תהליך הפוך, שבו ההנהגה המעשית החיצונית הסותרת את הצניעות הראויה הנדרשת מן האשה, גורמת לקרר ולהקהות את רגשי הצניעות הטבעיים שהוטבעו בפנימיות נפש האשה. וכדברי החינוך הידועים (מצוה טז), כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ואחרי הפעולות נמשכים הלבבות.

ג. ועוד יש לחדד הדברים, שהנהגה הן אמת כי הבורא יתברך נטע בתכונות הנפש של האשה את מידת הבושה והצניעות, אמנם מאידך ניתנו לה גם תכונות אשר מבחינה מסוימת הינן מנוגדות למידות הנ"ל. כידוע, טבע האשה להתקשט ולהתייפות, וניתן לה טבע זה כדי שתמצא חן בעיני בעלה. (עי' בגמ' מו"ק ט: ועי' בפירוש מהרז"ו על המדרש רבה וירא פמ"ח אות יז, שכתב: "כך נתן הש"י טבע לנשים ילדות להתקשט ולהתייפות בפני בעלה"). ותפקיד האשה הוא לנווט את תכונותיה ולהשתמש בכל מידה ותכונה במקומה וזמנה הראוי לה.

אמנם היות וסוף סוף התכונות הנגדיות קיימות אף הן, על כן לא ניתן להסתפק בקיומה של מידת הצניעות והבושה הנטועה בפנימיות הנפש, שכן יש חשש שהתכונות הנגדיות יגברו ויבואו לידי ביטוי גם במקומות וזמנים בהם דוקא תכונת הצניעות היא זו שהיתה אמורה להוביל ולנווט, ולזאת הוצרך הבורא לצוות על כל אבר ואבר "תהא אשה צנועה", בכדי למנוע עירוב התחומין, שתכוון האשה את ההנהגה המעשית הכללית על פי מידת הצניעות, ותגביל את התכונות הנגדיות למקומות ולזמנים אשר להן נועדו.

ד. אמנם חובה עלינו להדגיש גם את הצד השני של המטבע. **למרות** שאין די במידת הצניעות הפנימית, אלא יש לשים לב וליתן את הדעת על הקיום המעשי של צניעות הלבוש וההנהגה, **מכל מקום** זה ברור

א. במאמרים הראשונים במדור זה, עמדנו על כך שנושא 'צניעות האשה' הוא נושא נפרד וחיוב בפני עצמו, בנוסף על הנושא של 'מידת הצניעות' הכללית, השייכת גם באנשים.

ענין צניעות האשה, למרות שבודאי הוא מושפע ממידת הצניעות והבושה הטבעיים בפנימיות הנפש, מכל מקום חיובו העיקרי הוא **החלק המעשי**, שהוא הצניעות האשה את עצמה באופן המונע מכשול מן הסובב ושומר על קדושת המחנה. וכבר הובאו בזה דברי רבינו יונה באגרת התשובה (אות נח): "וצריכה האשה שתהא **צנועה ונזהרת** שלא יסתכלו בה בני אדם".

ידועים דברי המדרש (רבה בראשית י"ג א): "**על כל אבר ואבר** שהיה בורא בה היה אומר לה **תהא אשה צנועה** תהא אשה צנועה". יהיו שיתמהו, מדוע יצווה הבו"ת במצות הצניעות על כל אבר ואבר בנפרד, והלא הצניעות נובעת מפנימיות הנפש, ובמידה ומידת הצניעות והבושה של האשה אכן מתוקנת כראוי, ממילא כפועל יוצא יביא הדבר לכך שתהא צנועה בכל איבריה, ואם כן לכאורה מן הראוי והמועיל היה כי כאשר נפח הבורא באשה את הנפש והנשמה - בעת ההיא יצווה אותה: "תהא אשה צנועה, תהא אשה צנועה", וכאשר תהיה נפשה מתוקנת במידת הצניעות על מכוונה, ממילא תהיה החיצוניות בהתאם, כראוי לאשה צנועה.

אמנם מבואר לנו בזה כי אין הדבר כן, ואילו היה הציווי רק על הנפש והנשמה, עלול להיות מצב בו הצניעות נשארת רק בפנימיות, צניעות מופשטת ותיאורטית, המלווה ברעיונות נשגבים ודברי מחשבה מאלפים, אך לכלל מעשה אינה באה באופן הראוי לה. עשיית העיקר מן הפנימיות עלולה לבוא על חשבון הביטוי המעשי של צניעות האשה, שהוא כאמור "צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם", כלשונו של רבינו יונה. אשר על כן, ראה הבו"ת לנכון לצוות את האשה בציווי הצניעות על כל אבר ואבר בפני עצמו, בכדי להוציא מן הכח אל הפועל את קיום חובת האשה להצניע עצמה מעיני הבריות.

ב. **עוד** יש להוסיף בזה, שהנהגה באמת מידת הצניעות והבושה שהטביע הבו"ת כתכונה פנימית בנפש האשה, באופן טבעי היא אכן אמורה

1. והכוונה היא להסתכלות אסורה, שיש בה חטא ומכשול, כמבואר מהמשך דברי רבינו יונה, ולא להסתכלות שעניינה תמיהה על מראה משונה וחרגי, כפי שהרחבנו בזה בגליונות 4-5.

וחדים, ומעצמה היא מרגישה מה צנוע ומה לא, מה מצניע אותה מעיני זרים ומה ח"ו גורם את ההיפך.

[אמנם שוב נדגיש, כי אף שבודאי כאמור המצב הרצוי הוא שהאשה תרגיש לבד מה צנוע ומה לא, מכל מקום כיום שנחלשו ההרגשים, וכתוצאה מכך הוצרכו גדולי הרבנים לפרסם מפעם לפעם הוראות וגדרים בענייני צניעות הלבוש, אין האשה יכולה לפטור את עצמה מכך בטענה שאין היא מרגישה בחוסר הצניעות שבכך. והיטיב להמשיל זאת הרה"ג רבי מנחם שטיין שליט"א לעיור הזקוק למקל הליכה. בודאי שאם יכול העיור לעסוק ברפואת עיניו ולשוב לראות בכוחות עצמו עליו לעשות זאת, ובה צריך להיות עיקר עיסוקו, ולא ניח עצמו בעיוורונו. ומכל מקום, כל עוד הוא עיור, לא יתחכם לנסות "להסתדר לבד", אלא מוכרח הוא להיעזר במקל אשר יורה לו את הדרך].

שהקיום המעשי בעיקרו צריך להיות מונחה מכח רגשי הצניעות הפנימיים, ולא להתבצע בצורה של קיום אוסף פרטי הלכות או כללי תקנון. **הן אמרת** כי כיום שנחלשו ההרגשים ישנן אשר זקוקות לתקנון והנחיות מגורמים חיצוניים בכדי לשמור על הצניעות, אך המצב המתוקן אמור להיות שרגשי הצניעות הפנימיים הם שיובילו אל הצניעות המעשית הנדרשת.

גם נקודה זו נוכל ללמוד מדברי חז"ל במדרש הנ"ל. למרות שציווה הקב"ה את האשה בצניעות על כל אבר ואבר בפני עצמו, ולא הסתפק בציווי כללי, מכל מקום לא היה הציווי "יהא אבר זה צנוע" או "תצניעי אבר זה", אלא: "תהא אשה צנועה". והיינו כנ"ל. למרות שהצניעות כוללת פרטים ודקדוקים רבים, מכל מקום אין זה אוסף מקרי של פרטים שונים, אלא הכל מהלך אחד של "אשה צנועה"! הציווי הוא "תהא אשה צנועה", "אשה צנועה" היא זו אשר רגשי הצניעות שלה ערים

והאר עינינו

הרב יוסף גולדשמידט שליט"א, מח"ס "והאר עינינו"

הכנה

לפני יציאתו מפתח ביתו לרחוב, יכין את עצמו ויסדר מחשבתו ויעורר בלבו את הרצון הפנימי שיש לכל איש ישראלי להיות שמור בקדושה!

לדוגמא, יאמר לעצמו: "הרי הראייה אינה הנאה שנותנת לי באמת משהו, אלא זהו רק הנאת רגע של דמיון בעלמא, ומיד אח"כ מגיע הצער והחרטה. וכבר ראיתי מאות פעמים ומה יש לי עכשיו מזה, כלום! בסך הכל נשארתי עם חבילות של כאב וחרטה וטשטוש המוח ובלבולים. וכעת שתי אפשרויות לפני, האחת להנות זמן קצר ואח"כ להצטער הרבה זמן, והשנייה להצטער קצת זמן ואח"כ להנות הרבה זמן ולשמוח כל כך עם הקדושה הנוראה שהשגתי. ואם אני אצליח בפעם הזאת, זה יכול להיות התחלה של סדרת הצלחות, כי הצלחה גוררת הצלחה, עד שבסוף אצליח לצאת מזה. ואני הרי כ"כ רוצה לצאת מזה, ואיזה סדר יפה יהיה לי אם אצליח ללכת כל הדרך בלי לראות את הדברים הללו, וא"כ הלא כדאי להשקיע עכשיו כמה דקות של גבורה דקדושה כדי להציל את עצמי ואת כל היום. ומול רגע של הנאה שפלה עם כל העבירות שבה, אני יכול לקנות לעצמי כמה מצוות לנצח נצחים ע"י התגברות אחת. והרמ"ק אומר שאפילו אם יחיה האדם אלף שנה 'העיקר הוא רגע הנסיון' ודרגת האדם נמדדת לפי עמדו בנסיון, וא"כ הלא בדקות האלו טמון עיקר תפקידי עלי אדמות, ובדיקו בשביל זה באתי לעולם. ומלבד זאת, הלא אינני יוצא לרחוב כדי לראות מראות אסורות אלא אני יוצא למטרה אחרת לגמרי, וא"כ גם עכשיו שהנני יוצא לרחוב אין שום סיבה שאסתכל, ואינני רוצה להסתכל".

ועצה טובה לרשום כמה פתגמים שעזרו לו, שיהיו לו זמיינים גם בפעם הבאה.

ואין צורך בעצה הגדולה הזאת אלא רק בתחילת דרכו ממש כשצריך

עדיין לערוך מלחמה גלויה נגד היצה"ר, אבל לאחר זמן מה של עבודה הרי הוא משתחרר מכבלי היצר והענין נעשה לו כמישור יותר ויותר, ואז כבר אין צורך בתכסיסים גדולים, אלא בכוחות מועטים ניתן בס"ד לעמוד על המשמר.

צורת ההליכה ברחוב

לאחר שיצא לדרכו, ילך ברחוב בצורה מהירה כמו אדם עסוק עם יעד ומטרה, ולא כמו תייר... וכמש"כ הרמב"ם שהאדם ניכר מתוך מתוך הליכתו אם חכם הוא או טיפש. צורת הליכה זו תמנע ממנו חלק גדול מהמכשולים, כי ההליכה האיטית גורמת באופן טבעי שעייניו ומחשבותיו ישוטטו בכל הארץ, אבל כשהולך בזריזות נמצאת מחשבתו מרוכזת בדבר הילוכו ולא יפגע בדברים שיכולים למשוך את ראייתו.

ויש להחליט לעצמו החלטה נמרצה שאין בה היסוס, ש"אני יכול להתגבר על היצר הרע". כי הרבה מכשולים נובעים מחוסר בטחון עצמי של האדם על יכולתו להתגבר על היצר. הוא מרגיש שאולי בדבר זה היצה"ר יותר חזק ממנו. וזה בודאי אינו נכון, שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג.). אבל יש צורך להכיר בזה בבהירות ובלי שום ספיקות, כי זהו חלק בלתי נפרד מההצלחה, כדכתיב (בראשית ד, ז) "ואתה תמשול בו" ופירש"י אם תרצה תתגבר עליו עכ"ל, הרי שכשיש רצון מוחלט, אפשר.

אבל צריך לזה רצון שיש בו החלטיות, ולא רצון שמתנדנד לכאן ולכאן, כמש"כ הגר"א ב'קול אליהו' על הפסוק הזה, שה'ספק' הוא הפתח והמבוא ליצה"ר לבוא אליו, כי שליטת היצה"ר על האדם הוא רק במקום שיש לו פתח פתוח לפניו דהיינו שהאדם עודנו על צד הספק האם לעשותו או לא, אז יש מקום להיצר להשתרר עליו ולהכריעו לצד הרע. לא כן כשדעתו ורצונו של האדם שלם ותמים עם ה', אז אין להיצר מקום לבוא אליו.

לאורם

מדברי גדולי ישראל זצוק"ל



מתן בעל 'שבת הלוי' -
הנאמן הגדול רבי שמואל הלוי ואזנר זצוק"ל

לרגל יום היארצייט

ליל יו"ט ראשון של פסח תשע"ה

מדבריו בכנסים לחיזוק הצניעות

נאספתם בעזהי"ת למען יראת ה' ולמען הצניעות בישראל, ואין צריך להגיד ולהסביר כי זה יסוד היסודות והעמוד הגדול לקיום ולבנין בתי ישראל, הרוצים ללכת בדרכי אבותינו, בדרכי ה' יתברך.

לא היתה עוד תקופה כתקופה הזאת, שהמרחק כל כך גדול בין חיים החילוניים לבין חיים של יהודים החרדים לדבר ה'. העולם החילוני פשט מעצמו כל זיק של בושה, והגיע להתדרדרות הרוחנית שלו עד דיוטא התחנתונה של גיהנם ושפלות, ומה גדול הכח ומה רב האומץ שצריך להתאמץ שלא יהיו בתים שלנו מושפעים מרוח הרחוב, שהוא ההיפך ממש מדורותינו הקדושים.

אתם ידעתם ושמתם, כי במתן תורה דיבר הקב"ה לנשים תחילה, הקב"ה פתח את דבריו במאמר הפסוק "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", ואומרים חז"ל 'בית יעקב' - אלו הנשים, 'ותגיד לבני ישראל' - אלו האנשים. לא היה זה מפני הכבוד כדי ליתן כבוד קודם לאשה, אלא יודע הקב"ה כי בלתי אפשרי ליתן התורה הקדושה ובשום אופן אי אפשר לבנות בית של תורה בית של יראה בית של חינוך נאמן לבנים ולבנות, אלא אם כן האשה בבית תתנהג על פי עיקרי התורה, זאת אומרת הטהרה והצניעות, כי מה בצע שהבעל והילדים יעסקו בתורה והאשה תהרוס ח"ו ביתה על ידי חוסר בושה וצניעות. על כן זה מתנאי התורה 'כה תאמר לבית יעקב' קודם, ואם יש 'בית יעקב', אם יש אשה צנועה בבית - אחר כך 'תגיד לבני ישראל'.

והנה אומרים חז"ל במסכת שבת (ק"ה), אמר רבי יוסי מעולם לא קריתי לאשתי 'אשתי'. התנא הקדוש רבי יוסי אומר שהוא לא קרא לאשתו 'אשתי' אלא לאשתי 'בית', הוא קרא את האשה זה בית שלי, ופירש לנו רש"י בשביל שהיא עיקר הבית, ושואל אדוננו המהרש"א מה משמיענו

חז"ל בזה במה שאמר התנא הקדוש קודש קדשים רבי יוסי שקרא לאשתו ביתו, ומבאר אדוננו המהרש"א דקרא לאשתו ביתו בשביל שהיא עיקר הבית, וכדי שתהא זריזה בכל מלאכה לצורך הבית, דהיינו מה שכתוב בתורה 'אעשה לו עזר כנגדו' זאת אומרת שאשה היא עוזרת לכל מה שבבית.

אבל כשנעמיק בזה לענייננו, לצערנו אנחנו רואים תופעה מצערת בהרבה מבתי ישראל החרדים על דבר ה', אפילו החרדים לדבר ה', שעקרת הבית

חדלה מלהיות עקרת הבית, מבקשת כל מיני עסקים חוץ מכתלי ביתה, וגם אם אין זה חיוני מאד לפרנסתה אומרת שמשעמם לה להיות בתפקיד של אם בישראל בלבד. אבל זו טעות מרה שמתנקם בה מתנקם בבעלה ומתנקם בילדיה. התפקיד של אם בישראל להיות בתוך הבית, אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בזמן שהיא בירכתי ביתך (תנחומא וישלח). על כן, כדי להורות זה להחזיר זה ולהבין זה, אמר רבי יוסי שקריתי לאשתי רק 'ביתי', שהיא היא הבית והבית היא האשה.

ובפרט אתם יודעים כמה היזק רוחני זה שהאשה עובדת בחנוניות ובמשרדים בפרט בחברת אנשים גברים זרים, הנה מימות בריאת העולם יש מחיצה רוחנית טבעית שהטביע הקב"ה על בת ישראל להיות הבושה על פניה, ועל ידי הרגילות התמידי להיות במחיצת אחרים זרים לה נופלת ממילא המחיצה של הבושה הטבעית הזאת, ומכאן עד עוד יותר גרוע מזה הם רק כמה פסיעות ח"ו. וכל איש שזורר בביתו יתן עינו וליבו על זה, אני אבקש ליתן לב ודעת על מה שאמרת, וכמה עובדות ידענא שעל ידי שלא משגיחים

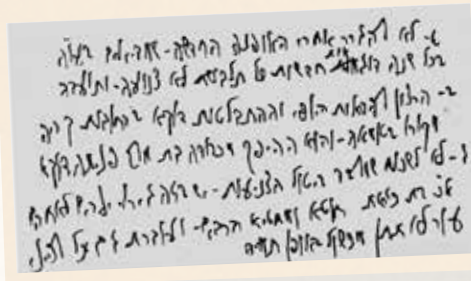
על מקום העבודה של הבת או של האשה נפרצו בעוה"ר לגמרי חומות הצניעות, ויצא שכרה הגשמי החומרי שהיא מקבלת שם בהפסדה הרוחני, והפגם ח"ו נשאר לדורות.

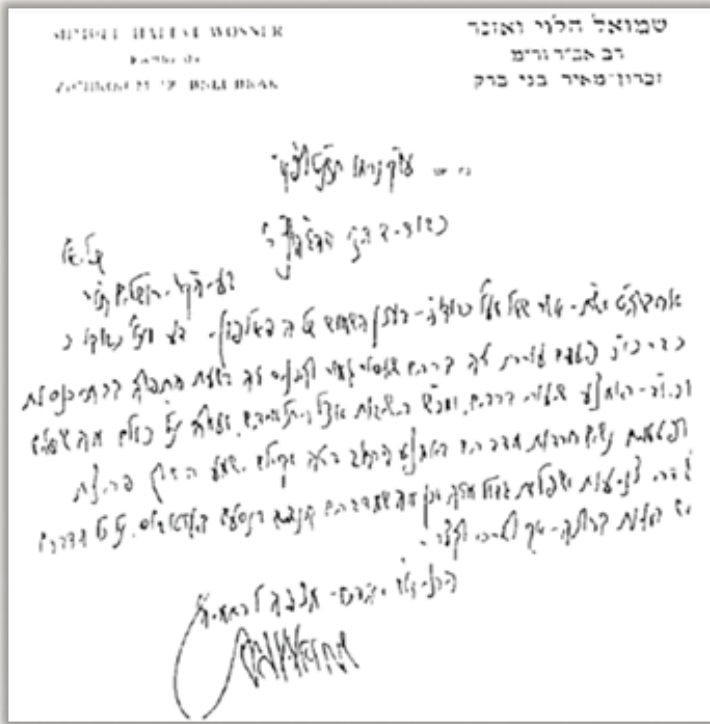
הנה כתוב בתורתנו הקדושה "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך", זאת

רשימה בכתב ידו

מתוך הספר 'דברי שלום' (עמ' 57)

- א. לא להיגרר אחרי האופנה החדשה שמביאים בעו"ה בכל שנה דוגמאות חדשות של תלבושת לא צנועה - ותועבה.
- ב. הרצון להראות היופי וההתבלטות דוקא ברחובות קריה - מקורו בטומאה, והוא ההיפך מכבודה בת מלך פנימה דוקא.
- ג. לא לשכוח שמלבד ביטול הצניעות יש בזה גירוי יצרים לאחרים, א"כ בת כזאת חוטא ומחטיא הרבים, ועוברת גם על לפני עור לא תתן מכשול באופן תמידי.





עש"ק נחמו תשנ"ט לפ"ק
 כבוד ידידי ההגה"צ ר' שליט"א בעיה"ק ירושלים ת"ו
 אחדשה"ט וש"ת

אשר שאל מעלת כבודו נ"י - בענין השימוש של הפלאפון - ידע מעלת כבודו כי כבר כמה וכמה פעמים עוררתי זה ברבים שאיסור גמור להכניס זה בשעת התפילה בבתי כנסיות וכיו"ב - באמצע שיעורי דברים, ומכ"ש בשיבות אצל התלמידים. ועולה על כולם מה שרואים לפעמים נשים חרדיות מדברים באמצע הרחוב בזה וקולם ישמע, היש לך פריצת גדרי צניעות ושפלות גדול מזה, וכן מה שמדברים הנשים בנסעם באוטובוס. על כל הדברים יש ראיות בהלכה - אך דרכי לקצר.

הריני דו"ש ידידכם מצפה לרחמי ה' שמואל הלוי ואזנר

(המכתב פורסם בקובץ 'מבית לוי' - קובץ טו עמ' צג)

מעשה רב

כאשר מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל הגיע לנחם על פטירת רבינו זצ"ל, הדבר הראשון שסיפר מייד כאשר התיישב - לפני שהאריך לדבר בשבחו במשך כעשרים דקות - שלפני שנתיים בחג הפסח תשע"ג, כאשר הגיע רבינו זצ"ל אליו לביקור חג, סיפר מרן הגרא"ל: אמרתי לו 'אינטרסאנטע זאך' (דבר מעניין): **"כת"ר הוא מוינא, ולא ניכר עליו מאומה מוינא!"** זה היה תמצית שבחו ומעלתו של רבינו זצ"ל בעיני מרן הגרא"ל זצ"ל. ואכן סיפר בנו הגר"מ זצ"ל, שהעידו על רבינו זצ"ל שמיד מתחילת ראשית צמיחתו וגדולתו, בהיותו נער צעיר בגיל בר מצוה בערך, כשהוא היה עדיין בוינא, הוא ניתק את עצמו מכל האטמוספירה והאווירה ששררה בסביבה שלו, וכך הוא עלה ונתעלה.

(קונטרס 'ולא שבט הלוי בלבד' עמ' טו)

סיפרה רבנית חשובה שתחיל, שכאשר נכנסה למרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לשאול מספר שאלות בענייני צניעות הלבוש וההנהגה, השיב לה מרן הגר"ש זצ"ל: **"הרב ואזנר עסק בזה, תלכו אליו ומה שהוא יענה יחשב כאילו אני ענית!"**

(מפי בעלת המעשה)

אומרת תורתנו הקדושה אשר היא תורת חיים מבטיחה לנו, שכל זמן שישראל עושים רצונו של הקב"ה הוא מבטיח "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך", הקב"ה הולך בתוך מחניך - מחנה ישראל, להצילך - להציל אותך בשעת מלחמה, ולתת אויבך לפניך. ובסיום המקרא קודש הזה, "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב ומאחרריך", זאת אומרת הקב"ה מבקש מאיתנו נא נא למען השם שיהיה מחנה שלכם מחנה קדוש, ונא למען ה' לא יראה בכם ערות דבר, ואם לאו ח"ו 'ושב מאחרריך', הקב"ה מסתלק מעליכם.

הנה מזה אנחנו לומדים איסור גמור איסור על פי התורה ועל פי הלכה על פי שולחן ערוך שיראה ערות דבר בבית ישראל, ומזה אנחנו לומדים חומר איסור מלבושי פריצות שהם הם המרגילים לערוה ולערוות.

(ניתן לשמוע בטל' 0747-962286, שלוחה 371)

בתקופתנו אנו אנחנו עדים לתופעה כאובה, רוצים להיות בן תורה וגם מודרני יחד, הבעל רוצה אמנם בתורה, ואולי גם האשה כשנשאת לו היא אמרה כמו שאומרים כולם 'אני רוצה בן תורה', אבל לדאבוננו ולצערנו האשה הזאת בוחרת בהסכמת הבעל להיות מודרנית, בתלבושת קצרה שבאה ממקור הטומאה, מודה דפריז, ובצורת הלבוש כגרועים שבאומות. וכן בענין כיסוי הראש בהשייטל (פאה) המודרני, שאין בינו לגילוי ראש ולא כלום, כיסוי ראש זה של האשה צריך להיות באופן צנוע ביותר.

(ניתן לשמוע בטל' הנ"ל, שלוחה 372)

עלינו להזהיר עוד ועוד על כל מיני פאות למיניהם וסוגיהם המתחדשות מזמן לזמן, ולא נבראו ונתחדשו ולא באה המודה הזאת אלא כדי לדמות עצמן לגויות ופרוצות, והכל יודעים מאיפה המקור, מקורן ממקום לא טהור, ואסור לבת ישראל ללבוש אותן. עלינו להזהיר בענין ריבוי התכשיטין, בודאי מגיע לה לבת ישראל הכשרה תכשיטים מבעלה כדמשמע בדברי חז"ל בכמה מקומות, אבל ריבוי התכשיטים יש בו כדי איסור מצד פריצת חומת הצניעות, מלבד שהוא מכלה ממונם של ישראל. וכבר ידוע בחז"ל במדרש רבה מצורע ועוד, שאחת מסיבות החורבן היה התכשיטין של הבנות, כאשר דרשו שם על הפסוק בישעיה ג' 'ען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון' - בגאווה - 'ומשקרות עיניים', והעונש על זה בהמשך הפסוק נורא ואיום, וגם מוזכר שם החטא של ריבוי בושם וצבע הפנים. והכלל בכל הדברים 'אין לך יפה מן הצניעות', כמו שאמרו חז"ל.

(ניתן לשמוע בטל' הנ"ל, שלוחה 373)



ב) ומה שהעיר וטען עוד על מה שהבאתי במאמר הנ"ל ראיות מהש"ס שמנהג הלבוש היהודי הקדום היה ארוך עד סמוך לארץ אפילו אצל האנשים, שזה היה הלבוש בארצות המזרח, ורבותינו שבבבל באמת כך נהגו, אבל המנהג בארצות אירופה היה מאז ומעולם ללכת בלבוש קצר. דבר זה אינו נכון, העובדה ההיסטורית הפשוטה היא שהלבוש הקצר המוכר לנו היום, גילו אינו עולה על כמה מאות שנים בודדות, ומנהג ישראל הקדום היה לא כן.

ראשית דבר, הנה מיניה וביה הדבר מוכח מתוכו שאופן הלבוש הזה היה מקובל גם במדינות אירופה, שהנה דרכו של רש"י בכל מקום שהמציאות במקומו וזמנו היתה שונה מזמן הש"ס לבאר זאת, כמו שכתב בכמה מקומות, שהגגות שלהם לא היו משופעים אלא חלקים (עיי' עירובין פ"ה ב' צ"ב ב' צ"ט ב', פסחים ח"א, סוכה ד' א' כ"ב א, ועוד), והיינו משום שבצרפת בזמנו של רש"י היו הגגות משופעים בשונה מהגגות שבש"ס, וכן לגבי חצרות שבש"ס ביאר רש"י כמה פעמים (עירובין ד' א', סוכה י"ז א', ביצה כ"א א', ובבא בתרא ב' א') שהחצרות שהוזכרו בש"ס היו לפני הבתים, והיינו משום שבמקומו ובזמנו של רש"י היו החצרות מאחורי הבתים, והבתים היו פתוחים לרה"ד, וכאן בסוגיא דשבת הנ"ל לא העיר רש"י כלום ופ' בפשוטו שמדת עשירים היושבים בביתם היא שאינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, ע"כ. הרי מבואר שענין זה היה מצוי גם במקומו ובזמנו של רש"י, וכן חפשתי בשאר הראשונים מפרשי הש"ס ולא מצאתי אחד שהעיר בזה. וכן הביאו את הגמ' הזו עם פ' רש"י, **הבית יוסף והפרישה** באו"ח סי' רס"ב, והב"י הביא עוד בשם **הכלבו** [מפרובנס שבדרום צרפת] שכתב בזה"ל, ישלשל בגדיו פירוש יתירם כדי שלא ילבשם כדרך שלובשם בחול מקופלים בחגורו כדי שלא יתלכלכו בטיט החוצות או שלא יכבדו עליו במרוצת הילוכו בחול, עכ"ל. הרי גם בדבריו מבואר שהבגדים הגיעו עד הארץ או קרוב לזה, וע"ע **בשורת מהר"ם מיניץ** [מאשכנז (גרמניה) - נפ' בערך בשנת ר"מ] [סי' פא] שכתב על הש"ץ שניגש לפני העמוד וז"ל, **וכן בגדיו יהיו ארוכים שלא נראה רגליו**, ואם אינם ארוכים כ"כ ילבש בתי שוקים עד ברכים שקו' קני' הוזהר, עכ"ל. ובשלטי הגבורים [אטליה - נפ' בשנת שי"ד] [שבת דף סב ב' מדפי הרי"ף] כתב וז"ל, **...נשי דידן דכשיש טיט חוגרות סינר למטה ממתניהם ומגביהות באותו חגור את בגדיהם,** ועושות כמין מרזב סביב סביב להן למעלה מן המתנים כיון שאינו עשוי להעמיד קיפולו לעולם כך ליכא בהו משום תיקוני מנא, וה"ה **באותם מלבושין ארוכין שיש לאנשים זקנים וחכמים שבימות הגשמים מגביהין אותן מעל הארץ** בשיפוליהן כדי שלא

השאלה לעיון מהגליון הקודם

מתי התחיל ומה מקורו של צורת הלבוש המצוי בזמנינו המכונה: 'הלבוש הארופאי'?

בגליון 7 נכתב במדור זה אודות מנהג ישראל בזמן הש"ס בענין צורת הלבוש, ונתבאר שם שבזמן הש"ס היה המנהג הן אצל אנשים והן אצל נשים ללבוש לבוש ארוך שכיסה את כל הגוף, והנשים נהגו יותר מזה, כמבואר בגמ' שבת צח: למה משכן דומה לאשה שהיא מהלכת בשוק ושיפוליה מהלכין אחריה.

ות"ח אחד שליט"א שלח למערכת כמה הערות חשובות על המאמר, והנני מכיר לו טובה על שעיינ בדברי, וביותר על שנהג בי כמנהג ריש לקיש (ב"מ פ"ד א'). תועלת רבה היתה לי מהערותיו, ויסודו של המאמר שלפניכם הוא מכוחו.

א) מה שהעיר על מה שהבאתי מב"ב (נ"ז ב') חלוק של ת"ח כל שאין בשרו נראה מתחתיו טלית של ת"ח כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח, וכתבתי שמסתבר שכך היה מנהגם לילך במלבוש המכסה את כל הגוף אלא שהת"ח היו מדקדקים בזה ביותר שלא יראה מגופם אפ' משהו, ממה שאמרו בהאי מסכתא (צ"ח א') כל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, וכתב הרשב"ם שם, דעביד כדאמרן בחזקת הבתים טלית של תלמיד חכמים כיצד כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח וצניעותא יתירתא הוא וגסות הוא למי שאינו ת"ח, עכ"ל. אודה על האמת שנשמטה ממני גמ' זו, ויישר כוחו על ההערה הנכבדה.

אמנם לגופו של ענין, נראה לענ"ד שכוונת הגמ' היא שהדקדוק שהטלית תכסה כמעט כל החלוק עד שלא יראה מהחלוק טפח, דבר זה הוא צניעותא יתירתא של ת"ח דוקא, ושאר אינשי לא הלכו בטלית ארוכה כל כך, אבל לא מסתבר שמי שאינו ת"ח הלך במלבוש קצר כבימינו ות"ח הלכו כ"כ ארוך, ועוד דו"ק מינה שרק לגבי טלית של ת"ח אמרו כך ולא לגבי חלוק, ונראה שלענין חלוק שהוא מכסה את הגוף ממש, בזה ראוי לכל אחד לעשות עצמו כת"ח ולא לגלות גופו כלל ואין בזה יוהרא, ורק על הטלית שמכסה על החלוק אמרו כן, וכן נראה מהגמ' בשבת (ק"ג א') שהבאתי שם שאמרו, אם אין לו להחליף ישלשל בבגדיו, ופ' רש"י שהוא **מדת עשירים** היושבים בביתם **ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ**, עכ"ל. משמע שבסתמא הגיעו בגדיהם עד הארץ עד שהיו צריכים לקפלם כדי לסלקם מן הארץ, ולא משמע כלל שם שמירי בת"ח דוקא, ואדרבה משמע שם שמנהג העשירים וגסי הרוח היה לשלשל בגדיהם שיהיו סחובים על הארץ, וכמו שכתב הרמב"ם (דעות ה' ב') בענין מלבוש של ת"ח בזה"ל: ולא יהיו בגדיו סחובין על הארץ כמו בגדי גסי הרוח אלא עד עקבו... ולא ישלשל טליתו מפני שנראה כגסות הרוח, עכ"ל.

לעיון?

בגליון הבא נעסוק בל"ג במקום השוק בבהמה ובאדם, האם הם שונים או לא?

המשך בעמוד 13 -

BIG דרייבר 5535 * בחסות:

שיחת חזקון



הרב הגאון רבי מנחם שטיין שליט"א

(הדברים נאמרו בכנס בבני ברק לפני מספר שנים)

לפני כמה עשרות שנים, היתה בארץ ישראל סכנה אמיתית לכל היישוב, כשאחד המצביאים של הצורך הנאצי הגיע לשערי ארץ ישראל במסגרת תכנית ההשמדה רח"ל, וכמו שהוא חיסל כל כך הרבה במקומות שונים באירופה ובעולם כך היה מדובר על היישוב בארץ ישראל, וכידוע, בסוף היתה שם הצלה מעל לגדר הטבע, הצלה מיוחדת. ואמרו אז גדולי ירושלים, שאחת הסיבות שגרמו להצלת היישוב בארץ ישראל היתה העובדה שבארץ ישראל היתה מחאה והיתה תגובה לקוללים הנוגעים לצניעות, בעוד שבאירופה לא היתה מחאה באותה רמה. אנשי ארץ ישראל בכלל ואנשי ירושלים בפרט, היו מאד חזקים לעמוד כנגד כל פירצה, וכמעשה הידוע על רבי חיים זוננפלד זצ"ל שכששמע פעם על פריט לבוש שהיתה לו בעיה מבחינת צניעות, רכש את כל הפריטים האלה בירושלים ושרף אותם כדי למנוע כשלונות. לאנשי ירושלים היתה מודעות למחות על קלקולים בענייני צניעות, ואמרו גדולי ירושלים שזו הסיבה שכאן היתה הצלה מציפרי הנאצים. כשעושים מחאה על כבוד שמו יתברך, יש בזה משום הצלת היישוב, וכמו שנאמר בחז"ל **אם יש דין למטה אין דין למעלה**, אם יש מישהו למטה שמוחה על כבוד שמו, שדופק על השולחן ואומר "רבותי, צריך לעשות פה סדר, העסק התדרדר וחייבים להחזיר את הדבר למקומו!" כאן יש דין למטה, וזה מונע דין למעלה, שהוא דין מאד קשה רח"ל.

...

בגמרא במסכת סוטה דף כב מובא שרבי יוחנן שמע בתולה שנפלה על פניה ואמרה לבוא, בראת גן עדן לצדיקים בראת גיהנם לרשעים, יהי רצון שלא יכשלו בי בני אדם ויפסידו חלקם בגן עדן ויירשו גיהנם, ומזה למד רבי יוחנן יראת חטא. מסביר שם רבינו המהרש"א, שתפלתה לא היתה רק משום שהיא חששה להם, אלא היא רצתה שהיא עצמה לא תיענש, משום שחז"ל אומרים במסכת שבת (קמ"ט) **"כל שנענש תביזו על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה"**. היא פשוט דאגה גם לעצמה, כי אם היא תכשיל היא תינזק בעצמה, ועל זה אנו מתפללים כל לילה בקריאת שמע "ולא יענש שום אדם בסיבתו". זהו ענין שמבטא יראת חטא, אני לא רוצה להוות מכשול!

בזכות נשים צדקניות

לעומת זאת, אשה שהולכת בלבוש מתוקן וצנוע, **מקיימת בכל רגע ורגע מצות עשה דאורייתא**, וזה יכול להיות רבבות מצוות ביום! משום שרבינו בעל הסמ"ק, ומביאו הביאור הלכה בתחילת סימן ג', מונה את מצות הצניעות למצות עשה דאורייתא, "להיות צנוע דכתיב והיה מחניך קדוש... גם בכל דבר צריך להיות בצניעות ולא בפריצות", זו מצות עשה כמו לצום ביום כיפור. אם אגיד לאשה את פטורה משופר, מצות עשה שהזמן גרמא, את יכולה להישאר בבית, היא לא תסכים, היא תעשה מאמץ עליון לקחת בייבי-סיטר בראש השנה ולהגיע לפחות לתקיעת שופר, **וכאן יש לפנינו מצוה ממשית רגע רגע**, וכל דבר שהוא קשה יותר משלמים עליו יותר, על אחת כמה וכמה כשמדובר בעיקר המציאות של מצות הנשים.

...

וכאן ישנה נקודה שראוי להדגיש אותה מאד. נשאל את עצמנו, ממה נובע המצב של היום בתחום הצניעות? כמעט לא תמצא אדם בעל רמה שלא יגיד לך שבתחום הזה, כמה שמדברים, המצב היום הוא קשה מאד לעומת לא הרבה שנים אחורה, והעסק מתדרדר במדרון. מדוע? אמרו לנו גדולי ישראל שתי סיבות לשורש הבעיה. אחת - **השפעת החברה והסביבה בחוץ**, וכדברי הרמב"ם בפרק ו' מהלכות דעות "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך אחר אנשי מדינתו". כשהמצב בחוץ הוא בשפל המדרגה, בדיוטא התחתונה ביותר, זה מקרין חיידקים רעילים גם אלינו, וזה דבר תת הכרתי שפועל אוטומט, וחייבים להיות מודעים לזה ולהילחם בזה, אחרת ישנה שחיקה קשה, זה משפיע על האוירה ולא מרגישים את הסחף המתדרדר. סיבה שניה - **השוואה יחסית למצב הכללי האחר**. אומרות נשים ובנות לעצמן: "אני, יחסית למה שקורה שם - מצוינת, שיבואו בטענות למודרנים, תראו איך נראות החתונות שלהם, אני בסדר גמור..." או: "יש לי גיסה כזו, ואחות כזו, מה רוצים מאתנו, אנחנו הטובים...", רבותי, **המחשבה הזו היא טעות חמורה**, שום צידוק לא יעזור להפרת גדרי הצניעות, גם אם יש הרבה למטה! עלינו לחפש את האמת האמיתית ולא את האמת היחסית למי שנמצא לידי. **לפעמים** אומרים: "זה המנהג עכשיו, הנה כולן הולכות כך, כך מקובל כאן וזה המצב", אומר רבינו השל"ה הקדוש "מנהג

ברוך ה', יש נחשוניות אמיתיות שיכולות להחזיר עטרה ליושנה, יש כאן מצב של גאוותניות בידישקייט, וזה אנחנו מחפשים, יגבה לבו בדרכי ה'

אותיות גהנם", ישנן אמות מדה ברורות שניתנו בסיני ושום התנהגות של חברה שלאט לאט נשחקה לא מצדיקה לחרוג מהן. ואין ויתורים בנושא הזה, לא יהיה חיפוי לא על ידי התנדבויות ולא על ידי תפילת מעריב ארוכה, כיון שכאן נמצא המוקד המרכזי.

יש כאן מצב שבוער כאש בתוכינו, וקבוצת נחשוניות אמיתיות יכולות להציל את כלל ישראל! ואכן כבר מתבצע תיקון על ידי אותן קבוצות שהחליטו לשנות את הגישה, התחייבויות אישיות של נשים שהחליטו - **אנחנו נעצור את הסחף הזה!** אשריהן של נשים שהחליטו החלטה - **עד כאן!** שיצחקו, שילגלו, אנחנו הולכות נגד הזרם! כל רגע מצות עשה מהתורה, עוד מצה, עוד יום כיפור, לא כדאי?

...

אנו נמצאים בסוף ימות עולם, כלל ישראל נמצא במצב לא פשוט, כולם יודעים שהעולם עומד לקראת נעילה. וכאן ישנה נקודה שעלינו לזכור, וזה העיקר החשוב לאשה שרוצה לעשות משהו באמת יעיל וזכות הרבים תהיה תלויה בה. כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, הגאולה האחרונה תהיה העתק של הגאולה הראשונה. גאולת מצרים היתה בזכות צניעות הנשים. חוץ משלומית בת דברי שהיתה חריגה, כולן היו חזקות, וזו היתה הסיבה שלא שינו שמם ולא שינו את כל הדברים שהם המשך טבעי לאברהם יצחק ויעקב. הם היו גדורים בעניינים של חוסר צניעות וזו היתה הסיבה שנגאלו. אומר רבינו ה'קב הישר', כמו שהיתה גאולה ראשונה תהיה גאולה אחרונה, וא"כ הרי לפניך **שבזכות נשים תהיה גם כן הגאולה האחרונה,** לכן צריכות הנשים להיות צנועות ולא ילכו אחרי שרירות ליבם בהליכה במלבושיהן כחוקת הערלים. כאן ישנה אחריות עליונה לנשות ישראל, לגרום להפסקת הכאב שיש לכלל ישראל.

ומי גרם לבנות ישראל שתהיינה שומרות על צניעותן וכבודן? יוסף. אומרים חז"ל 'יוסף' בגימטריא 'ציון'. 'ציון' פירושו שונה, מלמד שהיו ישראל מצוינים שם, 'מצוין' פירושו מובדל ושונה מכולם. יוסף, למרות שתשעים ושלוש שנים מתוך מאה ועשר שנותיו הוא היה בארץ הטמאה הזו, במקום הכי פרוץ, לא בקהילת קודש, לא בחברה ישיבתית, הוא שמר על הייחודיות שלו, אותו יוסף שנמכר, אותו יוסף נפטר בגיל מאה ועשר והעמיד שני שבטים. הוא היה ציון, שונה.

ברוך ה', יש נחשוניות אמיתיות שיכולות להחזיר עטרה ליושנה, יש כאן מצב של גאוותניות בידישקייט, וזה אנחנו מחפשים, **ויגבה לבו בדרכי ה'**, לא להתבייש ולא לגמגם, כן, אני גאה ביחודיות שלי, אני גאה בדרך של הר סיני שיופי אמיתי זו צניעות, זה החן היהודי, מה שאתן קוראות יפה זה פריז, זה הכי מגעיל בעולם, כן, אני מייצגת שלושת אלפים שלוש מאות ועשרים שנות סיני, ואתן מייצגות כמה שנות רחוב, אשפתות, אני שייכת להר סיני ולא לרחוב, לא לחורבן של מה שקורה מחוץ למחיצות. להשיב מלחמה שעה, בנועם אבל בנחישות, בגאווה יהודית אמיתית, זה יחזיר את העטרה ליושנה.

והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני, אותן שהיו נאמנות לבורא כשלא היה פופולארי ללכת בצורה הזו, הן קבלו לגלוגים ומבטים מלאי חמלה כביכול, הן תהיינה הראשונות לשרת את הבורא ולקבל את כל האוצרות הגנוזים למי ששמר אמונים למלכו של עולם בזמן שזה היה קשה, בתעות בני ישראל מעלי. יהי רצון שנזכה בקרוב לכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ויתגלה האור החדש על ציון ונזכה כולנו במהרה לאורו אמון.

(הדברים נערכו מתוך הקלטה, והיו למראה עיניו של הרב שליט"א)

המשך מעמוד 11 ←

יתלכלכו, עכ"ל. והדברים מבוארים שגם בארצות אירופה היה המנהג הקדום לילך בבגדים ארוכים עד הארץ או עכ"פ קרוב לזה, אפי' אצל האנשים וק"ו אצל הנשים.

והשינוי בצורת הלבוש נעשה בדורות האחרונים מאז פרוץ ההשכלה, והתגבר מאז גזירת המלבושים וגזירת הזקן והפאות שנגזרה ברוסיה בשנת תר"ד, ואף היא לא מיוזמתם של השלטונות היתה אלא מחמת המשכילים ששכנעו את השלטון לגזור גזירה זו, וגזירה זו הוזכרה הרבה בפוסקי אותו זמן שדנו האם יש בזה דין של ערקתא דמסני שחייבים למסור נפש ע"כ כמבואר בש"ס (סנהדרין ע"ד ב') או לא [עיין בספר דרכי תשובה יו"ד קע"ח שליטת מתשובות הפוסקים בזה] ונזכרה גם בערוך השולחן (או"ח סי' תקנא סי"א) לגבי המנהג הקדום לילך בבגדי חול

בשבת חזון וז"ל, **...ולכן אני אומר דבזמנינו זה שע"פ פקודת המלכות כבר החלפנו תמונת הבגדים ושבת וחול תמונה אחת להן... עכ"ל.** ועיין בספר זכרון יעקב (אות נה נו) להג"ר יעקב ליפשיץ [שהיה מזכירו ואיש סודו של מרן רשכבה"ג הגרי"א ספקטור זצ"ל] שמשופר שם באריכות על תולדות הגזירה הזו ובתוך דבריו כתב בזה"ל: "לא נקל היה להיהודים הותיקים באותו הדור לנגוע ידם בפאותיהם הארוכות והמסולסלות, שקדוש יאמר להם, או להתלבש בבגדים קצרים, **בעוד שמעולם הלכו בני ישראל בבגדים ארוכים כמסופר בכתבי הקודש** (שמואל ב' י'). ובספר 'עולמות של טוהר' - [נמצא באוצר החכמה], הובאו תמונות קדומות של אנשים ונשים [בטשטוש הפנים], וניתן לראות בעליל את המנהג הקדום של המלבושים הארוכים.

מכתב חיזוק מגדולי ראשי הישיבות שליט"א

ולא מרגיש איך בת ישראל יכולה ללכת עם פאה כזאת שגם לבתולה אסור לה להסתפר כך". עכ"ד. (ניתן לשמוע בטל: 0747-962286, שלוחה 374. את השיחה במלואה ניתן לשמוע בקו 'ורוממתנו' - 027231-0733, שלוחה 6-2-5).

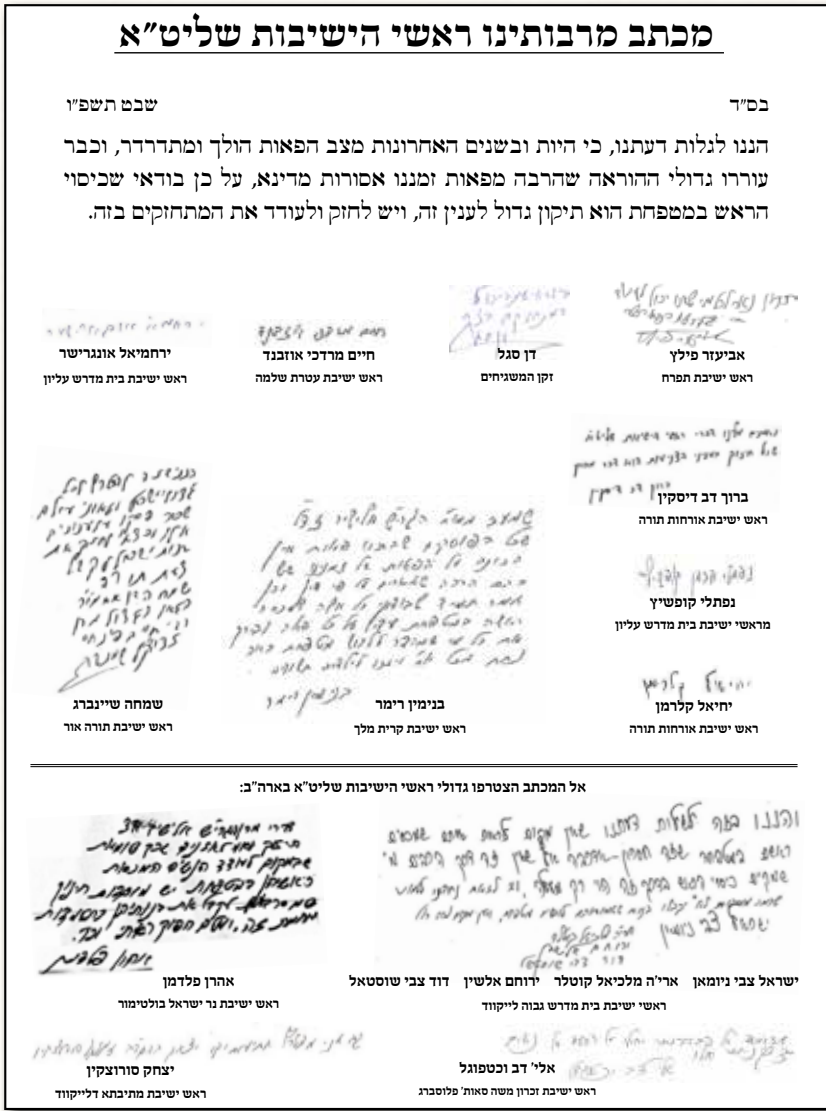
מון המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א, שכידוע עורר כבר מספר פעמים והביעו את כאבו על ההתדרדרות החמורה השוררת בתחום הפאות, כפי שזכור מדבריו בהיכל ישיבת מיר בחודש אדר תשפ"ג, לאחר הפיגוע ברמות רח"ל (הדברים הובאו ב'ושכנת' גליון מס' 8 במדור 'שיחת חיזוק'), הצטרף כאמור גם הוא אל המכתב, לחזק את המתחזקות לכסות הראש במטפחת שיש בזה תיקון גדול כנגד. ואף הוסיף ברכה בכתב ידו בזה"ל: **"בודאי שיתברכו כל המתחזקים בזה"**.

עוד זכינו במכתב זה לעדות נאמנה על דעתנו ורצונו של **מון פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצ"ל** בעניינים אלו, מאת חתנו יבלחט"א ראש ישיבת קרית מלך הגאון הגדול **רבי בנימין רימר שליט"א**, אשר העיד בכתב ידו על הדברים ששמע בעצמו מחמיו מון צוק"ל, וכתב בזה"ל: **"שמעתי ממנו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכל הפוסקים שהתירו פאות אין הכונה על הפאות של זמנינו שיש**

במהלך חודש שבט תשפ"ו - **זכינו למכתבם של ראשי הישיבות שליט"א**, אשר הצטרפו לחזק ולעודד את המתחזקות בכיסוי הראש במטפחת, וגילו דעתם כי דבר זה הוא תיקון גדול כנגד ההתדרדרות הקיימת בפאות זמנינו.

על המכתב חתמו: מון ראש ישיבת תפרח הגאון הגדול רבי אביעזר פילץ שליט"א, מון המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א, והגאונים הגדולים: רבי חיים מרדכי אוזבנד שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה, רבי ירחמיאל אונגרשר שליט"א ראש ישיבת בית מדרש עליון, רבי ברוך דב דיסקין שליט"א ורבי יחיאל קלרמן שליט"א ראשי ישיבת אורחות תורה, רבי נפתלי קופשיץ מראשי ישיבת בית מדרש עליון, רבי בנימין רימר ראש ישיבת קרית מלך, ורבי שמחה שינברג ראש ישיבת תורה אור.

מכתבם של ראשי הישיבות שליט"א מגיע מתוך כאבם על המצב המתדרדר והולך בתחום זה. את גודל חשיבות הענין בעיניו של **מון ראש ישיבת תפרח שליט"א**, נוכל ללמוד זאת מהעובדה המופלאה, שבשלשה מכנסי הענק של 'ורוממתנו' - שנועדו לחיזוק בענין פגעי הטכנולוגיה - שהתקיימו בשנה שעברה (באופקים, ובבתי הכנסת 'לדרמן' ו'בית השם' בני ברק), ראה לנכון מון רה"י שליט"א לעורר בתוך דבריו גם על ענין זה, אף שלא היה זה מענינו של הכנס, ונביא את דבריו כלשונם (בכנס בביהכ"נ 'בית השם'): "מותר להזכיר גם את הפאות, שהופכות להיות משנה לשנה יותר פרוצות, נשים בדורינו מוסרות נפש עבור תורת בעליהן, ואפילו אם הבעל מציע מחמת דוחק הפרנסה שהוא ילך להיות 'משיב' בשעות הערב ויביא קצת פרנסה הביתה, היא אומרת: 'לא! אני רוצה שאתה רק תלמד', ולא חלי



אל המכתב הצטרפו גדולי ראשי הישיבות שליט"א בארה"ב:

בהם הרבה שאסורים על פי דין, וכן אמר תמיד שבודאי כל אשה שמכסה את ראשה במטפחת עדיף על כל פאה ובירך את כל מי שמהדר ללבוש מטפחת ברוב נחת מכל יו"ח".

בד בבד, גם בעיר התורה לייקווד שבארה"ב החלה לאחרונה התעוררות בנושא, וכעת זכינו להצטרפותם החמה של **ראשי ישיבת 'בית מדרש גבוה' לייקווד שליט"א** למכתב ראשי הישיבות, כשהם מוסיפים בזה דברים חמים

ונלהבים, לעודד את אותן משפחות שהחליטו לבחור בצעד זה, להימנע כליל מלצאת בפאה לרשות הרבים.

הגאון הגדול רבי ישראל צבי ניומאן שליט"א כתב בזה"ל: "והננו בזה לגלות דעתנו, שאין מקום לראות אותם שמכסים ראשם במטפחת שזה חיסרון, אדרבה, אף שאין זה דרך הרבים **מי שמקיים כיסוי ראש בדרך זה הי רק מעלה!**" הוסיף על כך הגאון הגדול רבי מלכיאל קוטלר שליט"א בזה"ל: "ואי לזאת נחרדנו לשמוע שכמה מוסדות לא יקבלו בנות שאמותיהן לובשות מטפחת, ואין מקום לזה כלל". על המכתב חתמו **כל ראשי הישיבה: הגר"מ קוטלר, הגר"צ ניומאן, הגר"י אולשין, והגר"צ שוסטאל - שליט"א.**

גם הגאון הגדול **רבי יצחק סוודצק שליט"א**, ראש ישיבת מתיבתא דלייקווד וחבר מועצה"ת, צירף את חתימתו.

כמו"כ הצטרפו אל הקריאה עוד **מגדולי ראשי הישיבות שליט"א** בארה"ב:

הגאון הגדול רבי אהרן פלדמן שליט"א כתב בזה"ל: "דברי מרן הגר"ש א"צ חיזוק, ואוי לאזנים שכך שומעות, שבמקום **לעודד הנשים המכסות ראשיהן במטפחת**, יש מוסדות חינוך שמסרבים לקבל את בנותיהן כתלמידות מחמת זה, ועולם הפוך ראיתי וכו".

הגאון הגדול רבי אלי בער ואנטפוגל שליט"א כתב בזה"ל: "אדרבה, **כל הברכות יחולו על ראשן של נשים צדקניות אלו.**"

פרסום מכתב ראשי הישיבות שליט"א מעורר הדים רבים בכלל הציבור, וכעת אנו זוכים בס"ד לפרסום בבמה המכובדת של גליון 'ושכנת', להוסיף חיזוק ורוממות בקרב משפחות עמלי התורה.

מכתב חשוב זה מהווה נדבך נוסף והמשך לפועלם של גדולי ישראל בשנים האחרונות לעודד ולחזק שינוי מבורך זה, לעבור מכיסוי הראש בפאה לכיסוי הראש ע"י מטפחת, שינוי שבא בעקבות השינוי במציאות עם ההחלפה של הפאות הצנועות של פעם בפאות טבעיות יותר ויותר, כאשר עם הזמן הכללים והגדרים שגדרו בזה גדולי ישראל בעבר נעשו יותר ויותר קשים ליישום בדור הצעיר, עד שכיום פאות העומדות באותם הגדרים אינן מצויות ואינן מקובלות כלל.

בבר בחודש טבת שנת תשנ"ו יצאו גדולי ישראל במכתב עידוד וחיזוק לנשים שראו את הנולד והבינו אל נכון את עוצם הניסיון העומד לרבוץ לפתחן של נשות ישראל בשנים הבאות, ועל כן החלו להימנע מלצאת לרשות הרבים בפאה. במכתב גילו דעתם גדולי ישראל כי יש לחזק ולעודד את אותן שיכולות להימנע מחבישת פאה ברשות הרבים, 'ובפרט בעת הזאת אשר הפאות החדשות ברובן הגדול אינן לפי גודל הצניעות', כאשר על המכתב חתמו מרן ורבנן: **מרן הגר"ש הלוי וואזנר, מרן הגר"מ ליפקוביץ, מרן הגר"נ קרליץ, כ"ק מרן הישועות משה' מויז'ניץ, ומרן הגר"נ גשטטר - זצוק"ל.**

ההתעוררות והחיזוק בענין זה תפסו תאוצה בשנת **תשס"ד**, עם פרוץ סערת 'תקרובת עבודה זרה' בפאות, ופרסום פסק ההלכה של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, כאשר כל הציבור החדר לדבר השם חדלו מחבישת הפאה למשך מספר שבועות, עד לבירור האפשרויות. מציאות זו הביאה עמה גל נוסף של נשים שהחליטו להישאר כך לתמיד, וזכות מאז והלאה לקיים את מצוות כיסוי הראש בשלמות ע"י מטפחת.

תקופה קצרה לאחר מכן, בחודש אדר **תשס"ה**, כתב **מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל** מכתב מיוחד בכתב ידו, בזה"ל: "**באתי בזה לחזק ידי הנשים שהתחזקו לכסות ראשן בבגד ממש ולא בכיסוי העשוי משערות, אחר שנתעוררו שאפשר להכשל בזה בכמה איסורים חמורים, וראויים לברכה, והלואי שירבו כמותם בישראל**", וחתם את שמו. [סיפור מעניין מספר אחד מרבני מודיעין עילית שליט"א בזה"ל: "נוכחתי במעמד שמרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל כתב את המכתב לחזק את הנשים שהחליטו להחליף מפאה למטפחת, ושם הוא כותב שראויים לברכה והלואי שירבו כמותן בישראל. באותה הזדמנות שאלתי אותו, שיש כאלה שכבר כמה דורות הולכים אצלם במשפחה ובקהילה בפאה, ואם כן אולי זה כמו מסורת שאסור לשנות. התגובה של מרן הגאון זצ"ל היתה - הוא התחיל לצחוק, הוא אמר לי: **לא יכולים לקחת דבר שהוא התחיל מחמת דוחק, והוא הוגדר בעצם כפירצה שלא היתה אפשרות לעצור אותה - ולהפוך אותה למסורת**". ע"כ].

בשנת **תשס"ט**, בעקבות שיעורו המפורסם של מרן **הגר"ש אלישיב זצ"ל**, בו עורר אודות הפאות המצויות בזמנינו שאינן כמו הפאות שלפני מאה שנה שרק אותם התירו הפוסקים או 'אפילו קצת יותר יפה' כלשונו, נוספו עוד ועוד משפחות אברכים שהחליטו להתרחק לגמרי מענין זה, שגדרי האסור והמותר שבו אינם ברורים דיים, וללכת על 'גלאט'.

תנופה משמעותית נעשתה בתקופת הקורונה, כאשר הורגש בציבור הצורך לעשות חיזוק ושינוי משמעותי, ולראשונה התקיים בחודש **תשרי תשפ"א** במרכז עה"ת בני ברק, כינוס בראשות גדולי הרבנים שליט"א, ובהשתתפות קרוב למאה אברכים, אשר מטרתו ומגמתו היתה לחזק ענין זה של מצות כיסוי הראש. במרכז הכינוס נשאו דברים הגאונים הגדולים: **רבי שריאל רחנברג שליט"א, רבי יהודא סילמן שליט"א, ורבי מנחם מנדל לובין שליט"א**, וחיזקו את המתחזקים לקיים מצות כיסוי הראש במטפחת, בעקבות ההתדרדרות בצניעות הפאות. בכינוס השתתפו גם כמה מחשובי רבני הקהילות בבני ברק, והנחה אותו בטוב טעם הרב הגאון רבי מנחם שטיין שליט"א. בנוסף התקיים כינוס גם בעיה"ק ירושלים לאברכי ישיבת מיר, בו נשאו דברים הגאונים הגדולים: **רבי ישראל גנס שליט"א, רבי צבי ובר שליט"א, ורבי מנחם מנדל לובין שליט"א**, שטרח ועלה לירושלים על מנת לחזק ענין חשוב זה. הכינוסים הוקלטו ופורסמו לציבור ועוררו הדים רבים וחיזוק רב, כאשר אלפים האזינו לדברי הרבנים שליט"א דרך קווי החיזוק השונים. (ניתן לשמוע את דברי הרבנים שליט"א במערכת 'דברי רבותינו' בטל': 0733-479287).

עם המשך ההתדרדרות בתחום צניעות הפאות, חלחלה בקרב רבים ההבנה כי במצב זה גדל הצורך לעודד את הדור הצעיר להימנע מחבישת פאה ולבחור באפשרות של כיסוי מבד. **ואכן**, בשנים האחרונות פורסמו מספר מכתבי חיזוק בענין זה מאת חשובי הרבנים וגדולי ההוראה שליט"א, המחזקים ומעודדים את אותן שהחליטו לחדול מחבישת הפאה מחוץ לבית ולצאת רק בכיסוי מבד.

ברוך השם, בעקבות עידודם והכוונתם של גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א, אכן נעשה שינוי גדול בשטח, ועוד ועוד משפחות מצטרפות אל המהפכה. **כה** יתן ה' וכה יוסיף.

לתגובות ועדכונים:
0747-968206

רוצים לזכות בהשכנת השכינה?

השכנת

בחוקכם

לחותמים הו"ק של 18 ש"ח לחודש לגיליון ושכנתי יקבלו כל גיליון בחמישה עותקים בדיור ישיר עד הבית.



להצטרפות ושותפות חייגו נעת: 05271-60888 או חפשו בנדרימ פלוס 'ושכנתי'

טופח

ערב עיון, חיזוק והעמקה במצות כיסוי הראש לקבל כח ותעצומות כל אחת במקום שלה ובאופן המתאים לה

<p>הרב מרדכי שמואל אדלשטיין</p> <p>הרב עזריאל אויערבאך</p> <p>הרב מנחם מנדל לובין</p> <p>הרב יהודא סילמן</p> <p>הרב עמרם פריד</p> <p>הרב שריאל רוזנברג</p> <p>הרב יעקב מאיר שטרן</p> <p>הרב שמואל אליעזר שטרן</p>	<p>דברי חיזוק וברכה מאת</p> <p>הגאונים הגדולים שליט"א</p> <p>ע"ג מסך ייחודי</p> <p>ובלעדי לכנס זה</p> <p>(עפי"ס דוד א"ב)</p>
---	--

הגב' ש. שחור תחי' בשיח פותח

כשהחיים הופכים לדרמה
מופע פלייבק
קבוצת פואנטה

רגעי סיום בלתי נשכחים
טובהלה אלימלך
בשירה שכולה נשמה

עקב המצב הכינס נדחה
ניתן להתעדכן על המועד החדש בטל' 08-3024598-5 שלוחה 5.

מתנ"ס דורות שדרות האמוראים 29 רמה ד' בית שמש

כיבוד קל **שי אישי לכל משתתפת**

בהפקת: מרכז שרה

פרטים נוספים יבואו בהמשך
לא תתאפשר כניסת חניוקות ועגלות לאלום

שוב מחפשת רופאת נשים?
התעייפת מלהמתין חודשים - - -

מהיום יש רופאה!

תור זמין לרופאת נשים מקצועית ובעלת נסיון רב.

03-6498844
מרכז שרה - רפואת נשים כהלכה
מגדלי שקל רח' הירדן 37 קומה 8 בני ברק | merkazsara@gmail.com

מרכז שרה
רפואת נשים כהלכה

<p>רשימת קווי חיזוק לנשים</p> <p>קו באשר חלכי סיפורים אישיים קטעי המודר ושיעורים מגוונים 074-79-62579</p> <p>קו איילת העוזר 02-5495372</p> <p>קו מעל הסבנו הרצאות, שו"ת, מאזינות משתפות. 0733-835-300</p>	<p>רשימת קווי חיזוק לגברים</p> <p>מטרכת דברי רבותינו כינוסים בראשות רבותינו שליט"א, הקלטות מגדולי ישראל, שיעורים בסוגות כסוי הראש. 0733-479-287</p> <p>מטרכת ליבי נור עדכונים, הקלטות מגדולי ישראל, דעת גדולי הדורות, ארכיום מספרים, מאגר שדכנים ועוד. 074-796-22-85</p>
<p>קו הישועות 0733-83-40-50</p> <p>קו בראש ובראשונה תוכניות, סיפורים אישיים, קטעי המודר, מבצעים. 02-99-450-47</p>	<p>קו בראש ובראשונה שיעורים מגוונים בנושאי הצניעות ושו"ת מעניין ומפורט בשלוחה 5 02-6643292</p> <p>קו איילת העוזר 02-5447013</p>